

ELAZIĞ

KÜLTÜR ve TANITMA VAKFI DERGİSİ Yıl:33 Sayı:59 Temmuz 2023

“ULUSLARARASI TÜRKİYE - AZERBEYCAN ÜNİVERSİTESİ” KAMPÜSÜNÜN ELAZIĞ'DA AÇILMASI ÖNERİSİ

ELAZIĞ

KÜLTÜR ve TANITMA VAKFI DERGİSİ

Künye

İmtiyaz Sahibi
Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı adına
Mehmet ÇAĞLAR

*Yayın Yönetmeni ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü*
Murat KATİBOĞLU

Yayın Kurulu
Prof. Kerim SUNGUROĞLU
Mustafa TURAN
Sevim (Anagür) KOYUNOĞLU
Prof. Kemal ÖZMEN
Cahit KOÇ

Yönetim Yeri ve Adresi
Sokullu Mehmet Paşa Cad. Ece Sk.
No: 15/3 Dikmen ANKARA
Tel: 0312 480 28 80
Fax: 0312 480 38 08
e-mail: elvak@elvak.org.tr

Tasarım

Nasuh Akar Mahallesi,
Süleyman Hacıabdullohoğlu Caddesi,
No:11/1 Balgat - Çankaya / ANKARA
Tel: 0.312 287 20 23 - 0.312 287 20 24
Gsm: 0.532 762 56 74
bilgi@kademedya.com
www.kademedya.com
www.kadepromosyon.com

Baskı

Ankara Ofset
Büyük Sanayi 1. Cadde
Necatibey İş Hanı Alt Kat No: 93/43-44
İskitler - Ankara
Tel: 0.312 384 50 63

Yayın Tarihi: Temmuz 2023

Yayın Türü: Yerel Süreli

Yayın Aralığı: 6 ay

Yayın Dili: Türkçe

İçindekiler

<i>Mehmet ÇAĞLAR "Yeni Yasama Döneminde Beklentilerimiz"</i>	3
<i>Prof. Dr. İlhami KİZİROĞLU "İstilacı Yaban Hayvan ve Bitkiler"</i>	5
<i>İsmet ÜLKER - Ahmet BULUT "Elazığ Harput Diyarında Yılboyu Turizm"</i>	12
<i>"Elazığ Harput Diyarında Dört Mevsim Turizm"</i>	
<i>Sevim ANAGÜR KOYUNOĞLU "Bir Başarı Öyküsü"</i>	18
<i>İhsan TARAKÇI "Bir Kent Romanı Akasya Çiçeği"</i>	21
<i>Cem BAYINDIR "Bir Eğlence ve Neşe İnsanı Fecri EBCİOĞLU"</i>	26
<i>Fahmettin AYDIN "Harput'tan Yemen'e değil Meçhule Gidenler"</i>	29
<i>Bedrettin KELEŞTİMUR "Dut Ağacı ve Kültürü"</i>	40
<i>Kaybettiklerimiz</i>	44

Bu dergi basın-meslek ilkelerine uymaya söz vermiştir. Dergideki yazılarda ifade edilen görüş ve fikirler yazarlarına aittir. Yazıların bilimsel, dil ve imla sorumlulukları yine yazarların kendilerini bağlar. Bunlar Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı dergisinin düşünce politikasını yansıtan metinler olarak mütalâa edilmemelidir.

Mehmet ÇAĞLAR
Yönetim Kurulu Başkanı

YENİ YASAMA DÖNEMİNDE BEKLENTİLERİMİZ

14 Mayıs 2023 genel seçimlerinden sonra seçilen milletvekillerimizden yeni yasama döneminde ülke genelini ilgilendiren sorunların yanı sıra ilimizle ilgili konuların üzerinde durmalarını arzu ediyoruz. Son yıllarda siyaset kurumunu ilin sosyo-ekonomik konularına genel bir çözüm aramak yerine spesifik çözüm arayışları içinde gördük. Oysa, **Covid-19 salgını ve 24 Ocak 2020 depreminden sonra** daha önce sürekli göç veren Elazığ'ın demografik yapısı daha büyük değişim göstermiştir. **Nitelikli iş gücü ve sermaye sahiplerinin göç süreci** devam etmiştir. Rekabet gücü zaten yetersiz olan ilin ekonomisine yaşanan olumsuzluklar ikinci bir darbe vurmuş, sorunların daha da derinleşmesine neden olmuştur. Bu durum ilin sosyo-ekonomik yapısının yeniden ele alınması ve değerlendirilmesi gerektiği ve en önemlisi değişim olgusunu gündeme getirmiştir.

Bugüne kadar dinlediğimiz alışla gelmiş eski hikayelerin yerine yeni hikayeler söylememiz gerektiğini düşünüyoruz. Günümüzde sıkça söylendiği gibi, **"Aynı şeyleri tekrar ederek, farklı sonuçlar elde edemezsiniz."** Bunun için yeni şeyler yapmamız gerekir. Dünya yeni bir değişim ve gelişime hazırlanırken bizim de buna ayak uydurup, uyduramayacağımıza karar vermemiz gerekiyor. İnsan iyi ve güzele doğru gelişim ve dönüşümü sağlamaz, daha da kötüsü bunun farkına varamazsa...İşte o zaman toplumun beklentilerinin çok dışında bir olgu gelişir ki, bu da zaman içinde aynı kitlenin alışkanlığı haline dönüşür.

Bu bağlamda mevcut potansiyelimizin iyi değerlendirilmesini, yeni arayışlar yerine rasyonel öneri ve çalışmalara ihtiyacımız olacağını düşünüyoruz. Son 25 yıllık süreçte çok sayıda girişimle Elazığ'ın ekonomik durumu ve kalkınması ile ilgili çalıştay ve kurultaylar düzenlenmiş, **2001 yılında gerçekleştirilen "Elazığ 1'inci Ekonomik**

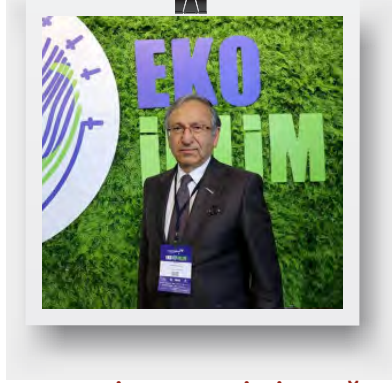
Kurultayı”ndan sonra **2014 yılında “Elazığ Kalkınma Kurultayı”** yapılmıştır. Bu kurultaylarda çok çeşitli konuşmalar ve görüşmeler yapıldı. Öneriler ortaya konuldu. Ancak, fazla bir şey yapılamadı. Oysa, yapılması gereken en fazla 3-5 konu vardı. Öncelikleri belirleyip, kolayından veya yapılabilirlik açısından en tercih edilenden başlayabilirdik. Zira, her fikir ve proje sonuçta yeni bir kaynak ve girişim gerektiriyordu. Buna karşın kaynakların sınırlı olması nedeniyle önceliklerin iyi saptanması ve buna göre hareket edilmesinin doğru olacağı belli idi.

Ayrıca bazı sektörlerde finansman ve girişimci faktörlerinin sorun yaratması, var olan kaynakların akılcı olarak değerlendirilmesi gerektiğini öne çıkardı. Bu nedenle yeni kaynak arayışları yerine mevcut **turizm potansiyelimizin** daha fazla zaman kaybetmeden öne çıkarılması, bugüne kadar tam ve doğru olarak sergileyemediğimiz, **“Tarihi ve kültürel varlığımızın, sanat ve kültür zenginliğimizin”** tanıtılması tercih edilmeliydi. Oysa, sıkça gündeme getirilmesine ve bir takım girişimlere rağmen turizm sektöründe de ciddi hiçbir adım atılmadı. **“Harput Senfonisi”** gibi bir markaya yeteri kadar sahip çıkılmadı.

Sonuç olarak; kısa vadede öncelikli olarak turizm potansiyelimizin iyi değerlendirilmesini ve tarihi **Harput’un UNESCO sürecinin öne çıkarılmasını, doğal ve kültürel zenginliklerimizin tanıtımı ile şehrin ekonomisine ciddi bir katkı yaratılacağını düşünüyoruz. Bunun** yanı sıra birkaç istisna dışında siyasilerimizin bugüne kadar **“Sivil Toplum Kuruluşları”** ile tam ve doğru olarak oluşturamadığı işbirliği için yeni milletvekillerimizin çaba göstermelerini arzu ediyoruz. Onlardan üstlendikleri sorumlulukların gereği olarak bu şehrin kalkınması ve sorunlarının çözümü için bu ilin tüm paydaşları ile işbirliği kurarak onları harekete geçirmelerini ve yeni bir heyecan ortamı yaratmalarını bekliyoruz.

Bu arada Sayın Cumhurbaşkanımızın son Azerbaycan seyahatinde gündeme getirdiği **“Uluslararası Türkiye-Azerbaycan Üniversitesi”** nin kurulmasına ilişkin işlemlerin başlatılmasını bu dönem için bir fırsat olarak görüyoruz. Türkiye-Azerbaycan ortak üniversitesinin merkez kampüsü Bakü’de olmakla beraber Elazığ’da da bir kampüsünün kurulması için milletvekillerimizin şehrin paydaşları ile ortak bir girişim başlatmasını bekliyoruz. Bu nedenle öncelikle siyasilerimize önemli bir görev düşmektedir. Elazığ’da kurulacak **“Sağlık Bilimleri”** Kampüsü ile Elazığ, Türk Dünyasının sağlık merkezi olmaya aday olacaktır. Vakfımızın Eylül 2022’de Bakü’de gerçekleştirdiği etkinlikte yapılan görüşmeler sırasında bu konu dile getirilmiş olup, ilk adımlar atılmıştır. Yeni yasama döneminde hep beraber bu hayalin gerçekleştirilmesi için öncelikle siyasilerimizle işbirliği oluşturmayı planlıyoruz. Bu konudaki düşüncelerimizi ve görüşlerimizi paylaşmak ve ortak bir akıl oluşturmak ve birlikte hareket etmek istiyoruz.

Düşündüğümüz bütün bu değişim ve gelişimi sağlayamadığımız takdirde sadece zamanı geriye sarmakla yetinmiş olacağız ki, bu yeni bir baharı bekleyeceğiz anlamına gelecektir.

Prof. Dr. İlhami KIZIROĞLU¹
OSTİM Teknik Üniversitesi Öğr. Üyesi

İSTİLAÇI YABANCI HAYVAN ve BİTKİLER

GİRİŞ

İnsanoğlu başta kendisi olmak üzere yerleştiği alanlara sürekli yanında getirdiği canlı türlerini de birlikte çeşitli yollarla taşımıştır. İşte bu taşımalar bazen öyle istenmedik olay ve milyarlarca dolarlık kayıp ve zararlarla birlikte, büyük sorun ve çözümsüzlüklere yol açmıştır. Karasal, sucul ve özellikle denizel sistemlerdeki taşımacılıkla birçok canlı türü başka bir ekosisteme çok hızlı ve kontrolsüz olarak taşınmış ve yerleşmiştir. Bunların sonucunda, dünyada 1,5 trilyon dolarlık bir kayıp söz konusu olmuştur. Bu da dünya ekonomisinin % 5'ine eşittir. Bu miktar ABD'de 140 milyar dolar, Avrupa'da son yirmi yıl için 12 milyar ve sadece Almanya'da 109-263 milyon avroyu bulmuştur.

Son dönemde tüm dünyadaki **küreselleşme, teknolojik gelişme ve sanayi sektöründeki bağımlılık, insan hareketlerini yoğunlaştırarak, birçok yabancı canlı türünün, çeşitli yollardan başka ülkelere taşınmasına vesile olmaktadır.** Deniz ticareti araçlarından kaynaklanan **balast suyu**, başka bir akuatik sisteme, yabancı canlıları taşır. Dünya Doğal Yaşamı Koruma Vakfına(WWF) göre, her gün yaklaşık 7.000 tür, gemi balast suyu ile başka denizel sistemlere taşınır. Bu şekilde istenmedik olumsuz sonuçları da doğuran bu olayı Dünya Doğa Koruma Birliği (IUCN) **invaziv, yabancı ve istilacı türlerin** yerleşmesi diye belirtir. Onların doğal olarak yerleşemeyeceği; ancak her hangi bir kanalla doğrudan veya dolaylı yollarla yeni bir ekosisteme taşınan. ve geldiği yeni yaşama alanına/ habitatına uyum sağlayarak, üreyip soyunu devam ettiren türler grubuna sokar. Bunlar belli bir popülasyon

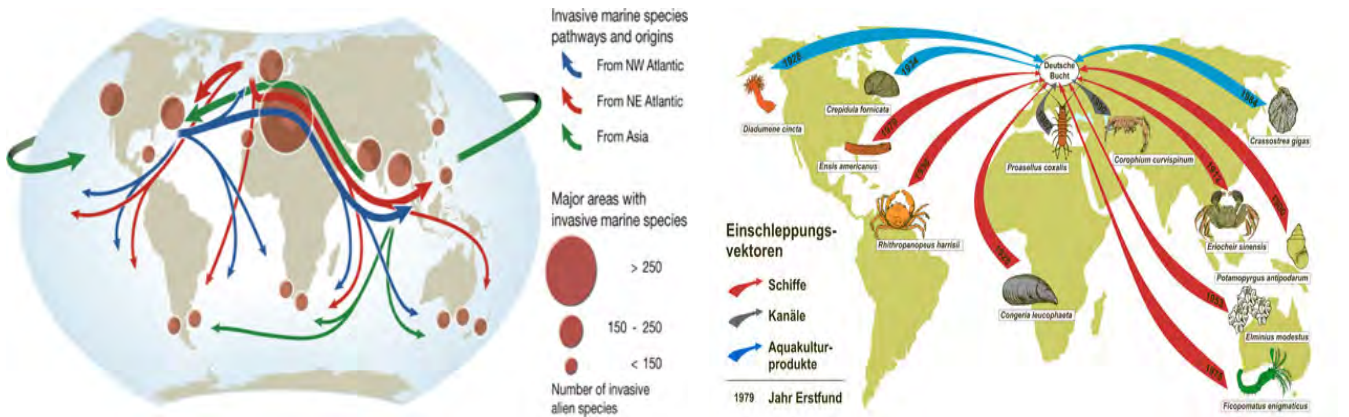
¹ Prof. Dr. OSTİM Teknik Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Endüstri Müh., Bölümü, Ankara
ikiziroglu@gmail.com; ilhami.kiziroglu@ostimteknik.edu.tr; ORCID:0000 -0002-8421-2435

büyüklüğüne ulaşınca yerli türlerle rekabete girerler. Bir yaşama alanına sonradan giren; yani oraya yabancı olan türler, “NEOBİYOTA” bilimsel kavramı altında toplanabilir[1-7]. Bunlar ani ve yüksek orandaki üreme enerjileri sayesinde, yerli türleri elemine eder. Geldikleri yeni biyotopu işgal edip yayılır ve yerli türlerin ekosistem ve yaşama alanlarını değiştirebilirler. Özellikle benzer ekolojik nişe sahip olan yerli ve invaziv türler arasında başlayan biyolojik rekabeti, en yüksek üreme enerjisine sahip olanın kazanması da artık kaçınılmaz olur. Bu rekabetten kurbağagillerin % 29’u en yüksek oranda, memelilerin % 20’si; kuşların %12’si, sürüngenlerin % 5’i ve balıkların % 4’ü tehdit altına girebilir.

Türkiye coğrafik konumunun uygunluğu ve biyoekolojik özelliklerinin zenginliği sayesinde, biyolojik çeşitlilik açısından Avrupa’nın en önde gelen ülkelerinden birisidir. Ancak yurdumuzda da yoğun bir istilacı tür işgali söz konusu olmuştur.

İstilacı İnvaziv/Yabancı Bitki ve Hayvan Gruplarından Bazı Örnekler

Deniz trafiğinin kolaylaşması ve gerçekleştirilen yeni girişimler (İstanbul Kanalı=İK buna bir örnek olmamalıdır), o bölgenin ekolojik ve biyolojik yapısını değiştirir. Akdeniz havzası invaziv türler açısından, en yoğun tehdit altındadır. Burada yaklaşık bin invaziv türün varlığı kanıtlanmıştır. Bunun için en bilinen örnek Suveyş Kanalı’dır (bkz.Şekil 1). Bu kanalla Kızıldeniz’den Akdeniz’e geçen organizmalar önemli bir ekolojik çöküntüye yol açmıştır. Örneğin 1991 ile 2010 yılları arasında her dört haftada bir yeni ve yabancı tür Türkiye kıyılarına ulaşmıştır [8-9]. Bunlar içerisinde en dikkati çeken istilacı canlı türleri olarak başçavuş balığı, *Abudefduf cf. saxatilis*, papağan balığı *Scarus ghobban*, uzun dikenli deniz kestanesi, *Diadema setosum*, deniz kapepodu, *Pseudodiaptomus marinus* ve bir yumuşakça türü, *Acteocina mucronate*, anılan denizlerimize girmiştir. Eğer İstanbul Kanalı gerçekleştirilirse, çeşitli işgalci canlı türü girişi, çeşitli ekolojik ve sosyolojik sorunla birlikte, Marmara ve Ege Denizi ile Akdeniz için birçok biyoekolojik sorunu yaratabilecektir[8-9]..

Şekil 1. Çeşitli kanallarla gemi, kanal ve akuakültür ürünlerle çeşitli ülkelere taşınan canlı türleri.

Türkiye kıyı sularındaki 450 istilacı yabancı türün (İYT) % 66'sı Süveyş Kanalı'ndan; %30'u "Deniz ticareti yoluyla ulaşımdan" (örn. balast suyu). Karadeniz'in Türkiye tarafında ise 21 İYT tür bulunur. Deniz sularındaki İYT'lerin % 76'sı (306 Tür) istila alanına yerleşmiştir. Bunun %15'i (59 tür) "geçici"; %6'sı (23 tür) "belirsiz" ve %3'ünün (13 tür) ise "kriptojenik"; yani bilinmeyen nedenle, Türkiye kıyılarına (İYT) olarak girmiştir. İnvaziv olarak yeni bir habitata gelen hayvan türleri, insan sağlığı açısından, çok vahim sonuçlar doğurabilir. Deniz anası gibi türler yüzmeye ve dalış faaliyetinde tehlike oluşturur. Bu durumda, yöre insanının en önemli geçim kaynağı olan balıkçılık ve turizm faaliyetleri olumsuz etkilenir. Bazı deniz istilacı yabancı türleri zehir içerir ve dokunulduğunda veya kazara yendiğinde insan sağlığına zarar verir, örneğin balon balığı, *Lagocephalus sceleratus* (Resim 1). Balıkçılık faaliyetlerinde, balık stoklarının azalması, denizlerin kirlenmesi, ağların yırtılmasına neden olur. Yabancı bir ekosisteme taşınarak geçen hayvanlar ısırıklarıyla da ölümcül hastalıklara yol açabilir[8-9] .

Resim 1. Balon Balığı (*Lagocephalus sceleratus*)

Türkiye denizlerinde belirlenen 500 denizel yabancı tür dikkate alındığında, Türkiye'nin denizlerine her dört haftada bir yeni denizel yabancı tür girişi olduğu görülür. En tehlikeli istilacı yabancı tür olan taraklı deniz anası, kaykay (*Mnemiopsis leidyi*) (Karadeniz'de), deniz salyangozu (*Rapana venosa*) (Resim 2), katil yosun (*Caulerpa taxifolia*) (Akdeniz'de) ve su sümbülü (*Eichornia crassipes*)'nün Türkiye denizlerinde bulunduğu belirlenmiştir. Türkiye denizlerinde görülen en tehlikeli diğer istilacı yabancı türler olarak, Ege Denizi ve Akdeniz'de aslan balığı (*Pterois miles*)

Resim 2. Deniz salyangozu (*Rapana venosa*), deniz yıldızı (*Asterias rubens*) ve aslan balığı (*Pterois miles*)

Resim 3. Kızıldeniz tavşan balığı (*Siganus luridus*)

(Resim 2), deniz yıldızı (*Asterias rubens*)(Resim 2); Kızıldeniz tavşan balığı (*Siganus luridus*)(Resim 3) ve verilebilir[8-9].

İnvaziv bir tür olan gri sincap getirildiği İngiltere’de viral bir hastalığa yol açmış; yerli tür olan kırmızı sincaplar, bu hastalık yapıcı virüse karşı koruyucu bir mekanizması olmadığı için, yok olma tehdidi altına girmiştir (Resim 4). Kuzey Amerika kökenli bızam(Resim 3), gemilerle postu için Avrupa’ya getirilmiş, postu değersizleşince, doğaya salınmış su bent ve tarım alanlarına zarar vermeye başlamıştır. Bizamın düşmanı olan Amerika kökenli mink,vizon(*Mustela vison*) Avrupa’ya getirilmiş; ancak o da bizamla birlikte küçük sürüngen; küçük memeli, yerde yuvalanan kuş türlerine zarar vermeye başlamıştır. Bu arada benzer ekolojik nişdeki Avrupa nersi(*Mustela lutreola*) ve iltis(*M.putorius*)’in de soyunu tehdit etmeye başlamıştır (Resim 4).

Resim 4. Bizam ve çeşitli invaziv hayvan türleri

Yüksek üreme enerjisi nedeniyle hızla çoğalan Nil kazı, Almanya’ya dışarıdan gelmiş, ancak yerli kaz türlerini tehdit etmeye başlamıştır. Ayrıca ekosistemlerde yol açtığı kirletici pisliği nedeniyle hastalıklara yol açmaktadır (Resim 5) [10-11].

İnvazyon örneklerinden bir diğeri de 1683 (Türk'lerin İkinci Viyana Kuşatması) yılına kadar Avrupa'da görülmeyen ve bu tarih itibarıyla Türkler tarafından Viyana'ya getirilen ve Türk güvercini olarak adlandırılan (Türken Taube) kumrudur, *Streptopelia decaocta*, (Resim 6). Kumru, Avrupa'nın en kuzey kısımlarına kadar (İzlanda), hiç bir vize sorunu yaşamadan, günümüzde de yayılışını genişletmeyi sürdürmekte olan en önemli Türk Kuşudur. Ancak bazı yazarlar bu türümüzü Türkiye için de invaziv tür olarak vererek, büyük bir bilimsel hata yapmaktadırlar. Çünkü öz be öz bir **Türk** kuş türü olan kumrunun, Türkiye için invaziv tür kategorisine sokulması doğru değildir. Çünkü bu tür Anadolu ornitofunasının yerli türüdür. Ancak Avrupa için invaziv bir tür olarak geçerli olabilir[12-14].

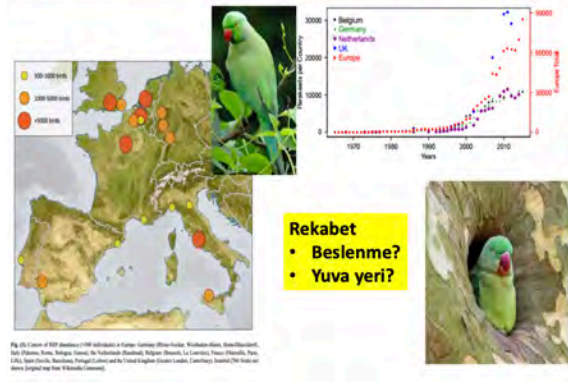
Resim 5. Gerek Avrupa, gerekse Türkiye'de invaziv kuş türlerinden Mısır/Nil kazı ailesi.

Resim 6. Sol alt resim küçük kumru, üst resim üveyik ve sağ resim kumru [12-14].

Hem Avrupa, hem de Türkiye için işgalci(=invaziv) baykuş türleri (Resim 7). Bazı bölgelerde artık yerli tür statüsü kazanmışlardır [12-14].

Psittacula krameri, Ankara yeşil papağanı örneği

İskender papağanı; Psittacula eupatria

Resim 7. Avrupa ve Türkiye'nin iki invaziv kuş türü.

Tarım ve ormancılık sektöründe egzotik tür veya başka bir kavram altında yurdumuza giren bu yabancı türler içerisinde bitkiler de önemlidir. Örneğin, bir süs bitkisi olarak elli yıllarda Elazığ dahil, birçok kente dışarıdan getirilen, hepimizin bildiği kokarağaç (*Ailanthus altissima*), Türkiye'de yayılmadık ekosistem bırakmamıştır (Resim 8). Bu ağaç türü en önemli biyotopları işgal ederek, oradaki yerli türlerin gelişmesini engellemiş ve alanın dominant/ baskın ağaç türü haline gelmiştir (Resim 8). Bunun dışında, bataklıkları kurutmak, kumul taşınımını engellemek için Okaliptus ile yol kenarı ağaçlandırmalarında kullanılan Akasya; çok hızlı büyüdüğü için katalpa gibi yabancı bitki türleri, artık yerleşik tür statüsü kazanmıştır (Resim 8).

Resim 8. Şehirlerimizde en sık kullanılan yabancı ağaç türlerinden bazı örnekler (Soldan sağa: Üst sıra: Kokarağaç (*Ailanthus altissima*), Ökalyptus; alt sıra: akasya ve Maymun çıkmaz (*Ceiba insignis*)).

Bazı istilacı yabancı bitki türleri insan sağlığını da etkiler. Örneğin, arsız zaylan (*Ambrosia artemisiifolia*) adlı bitki türü polen alerjisi, astım ve burun yangısına; dev domuz otu (*Heracleum mantegazzianum*) deride önemli enfeksiyonlara yol açabilir.

İSTİLCİ TÜRLER İÇİN İLK AŞAMADA ALINACAK ÖNLEMLER

Yerküredeki tüm ülkeler yabancı işgalci tüm neobiyota gruplarının ülkelerine girişini önlemek üzere ulusal ve uluslararası temelde birçok sözleşme, protokol ve eylem planları gerçekleştirme gereği üzerinde anlaşmışlardır. Bunlardan ilki ve en önemlisi her ülkenin kendi Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nin hazırlamasıdır. Aynı şekilde, Global Invasive Species Database (2023) [4], invaziv hayvan ve bitki türlerine karşı, onlar yeni girdikleri biyotopla yerleşmeye fırsat bulmadan, onlarla mücadele edilmesini önermektedir. Bu çerçevede söz konusu olabilecek kanıt ve nedenleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür: Biyodiversite daima dinamik olmuştur, bu yüzden

- Invaziv türler milyarlarca liralık zarara yol açabilir.
- Özellikle balıkçılıktaki zararları çok yüksektir.
- Avustralya'ya götürülen tavşanlar doğal yıkıma yol açmışlardır.
- Veba hastalığı tüm Avrupa'da Asya kökenli gezgin sıçan ve onunla taşınan Veba bakterisi ve

veba bitinin neden olduğu 1350 yılındaki veba salgınıyla, milyonlarca insan ölmüştür.

Yabancı istilacı canlı türlerine karşı alınacak önlemleri, ilk planda aşağıdaki ana başlıklarda özetlemek mümkündür:

a- İstilacı türlerin ithalatı yasaklanmalıdır.

b- Doğal olarak yayılan istilacı türlerin yayılma yolları bulunmalıdır.

c- Buna karşı önlemler alınmalıdır.

ç- Kültür ağaçlandırmaları, peyzaj düzenleme ve mera yönetiminde yerli türler kullanılmalıdır.

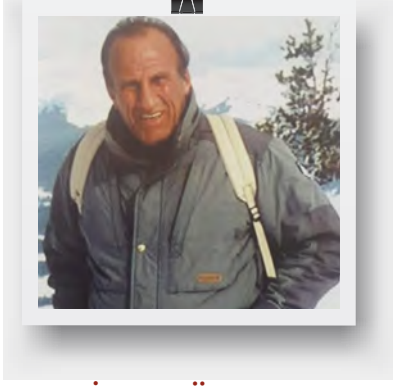
d- İnsanlar eğitilerek bilinçlendirilmelidir.

e- İnvaziv türlerle ilgili yetkin eleman yetiştirilmelidir.

f- Bu türler, özellikle bitki türleri, ülke geneline girmeden en az iki yıl araştırma enstitülerinde izlenmeli ve uyup uymayacakları, getiri ve götürüsü üzerinde hazırlanacak bilimsel raporlara göre hareket edilmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- [1] (<https://www.iucn.org/theme/species/our-work/invasive-species>)
- [2] IUCN, 2017. <https://www.iucn.org/regions/europe/our-work/invasive-alien-species>
- [3] <http://www.iucngisd.org/gisd/search.php>
- [4] DIASIE (2015) Delivering Alien Invasive Species Inventories for Europe. DIASIE (europe-aliens.org) - Datenbank zu Neobiota in Europa.
- [5] DAVIS, M. A. Invasion Biology. Oxford University Press. (2009): ISBN 0-19-921876-5.
- [6] HULME, P. E. Handbook of alien species in Europe. Springer, (2009): . ISBN 978-1-4020-8279-5.
- [7] NAUMANN, Martina. Neobiota: Wenn invasive Arten neue Gebiete besiedeln. Umweltschutz 19. April 2023.
- [8] (<https://www.istilacilar.org/denizel-istilaci-yabanci-turler/>)(MARIAS).
- [9] TIRALONGO, F., ve diğerl. New Alien Mediterranean Biodiversity Records (August 2022). Mediterranean Marine Science, 23(3): 725-747. <https://doi.org/10.12681/mms.31228>
- [10] SAUER-GÜRTH, H, KIZIROĞLU, İ & WINK, M. Monitoring von neozooischen Gänsen in Heidelberg. Vogelwarte 56 (2018):353.
- [11] KIZIROĞLU, İ. & WINK, M. Invasive Plant and Animal-Species. Problems and Chances. İstilacı (İnvaziv) Bitki ve Hayvan Türleri: Sorun ve Şanslar. 9th Int. Symp. On Ecology and Environmental Problems. ISEEP 2019, 1-3 November 2019; Antalya, Turkey, (2019). pp: 78-79.
- [12] KIZIROĞLU, İ. Pocketbook for Birds of Türkiye. Türkiye Kuşları Cep Kitabı. English/Türkisch (renkli resimli/with colour photos). Sarıyıldız Ofset ve Matbaacılık, Ankara, (2015). 577 pp
- [13] KIZIROĞLU, İ. Kuşlar. Kuban Matb., Ankara, (2021). 320 ss.
- [14] KIZIROĞLU, İ. Die Vogelarten der Türkiye und ihr Status. In press.(2024)

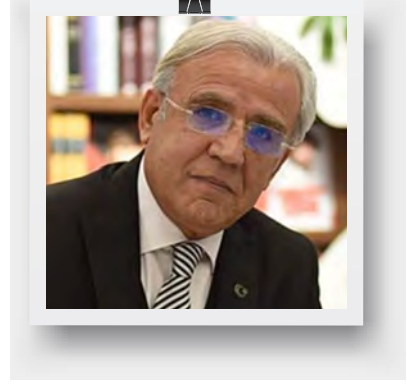

İsmet ÜLKER

Jeomorfolog – Jeolog

Turizm Bakanlığı Planlama ve Yatırımlar
Eski Genel Müdür Yardımcısı

Kayak Federasyonu Başkanı (1972 – 1976)

Ahmet BULUT

Elâzığ Eski Turizm İl Müdürü

Eğitimci Yazar, Kültür ve Turizm Uzmanı

“ELAZIĞ HARPUT DİYARINDA YILBOYU TURİZM” “ELAZIĞ HARPUT DİYARINDA DÖRT MEVSİM TURİZM”

ELAZIĞ HAZARBABA DAĞI KAYAK MERKEZİ GELİŞİM, YATIRIM VE TANITIM RAPORU

Türkiye yıllık turist sayısı ve turizm geliri bakımından, dünyanın ilk on ülkesi arasında yer almaktadır. Ülkemizi ziyaret eden turist sayısı 2022 yılında 55 milyon, yıllık gelir ise yaklaşık olarak 47 milyar dolara ulaşmış bulunmaktadır. Bu bağlamda, öncelikli turizm yöreleri ve kıyılar dışında, yeterli turizm değerlerine sahip diğer yöre ve bölgelerimizde de bir canlanma ve yoğunluk görülmeye başlanmıştır.

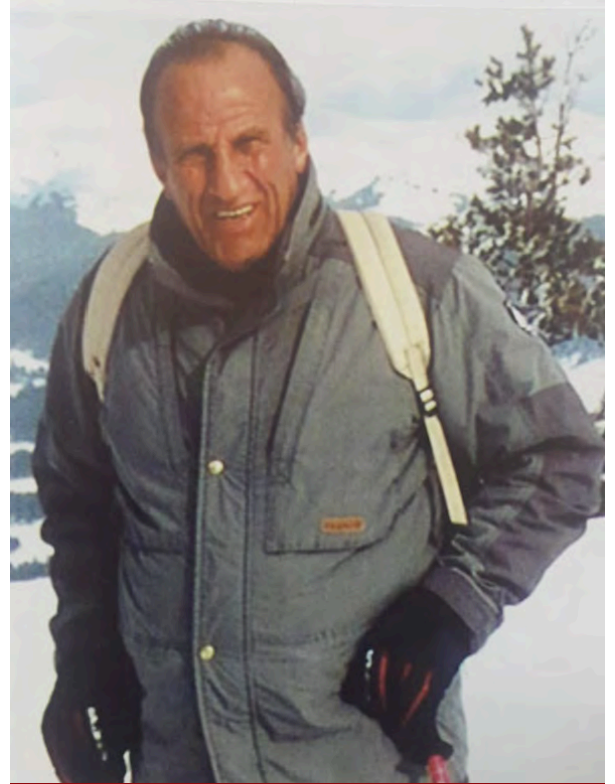
Ülkemizde Turizm sektöründe bu gelişmeler yaşanırken Elâzığ ilimize baktığımızda, özellikle yeni havalimanı ve terminal binasının devreye sokulması, şehrimize olan ilgiyi ve ziyaretçi sayısını oldukça arttırmış bulunmaktadır. Nitekim 2014 yılında düzenlenmiş bulunan “Elâzığ Kalkınma Kurultayı”ndan önce yapılmış olan bir araştırma sonucunda, ilimizin kalkınmasında önem taşıyan ilk üç sektör arasında “Turizm Sektörü” de yer almış ve öncelik kazanmış bulunmaktadır. Bu nedenle ilimizin önem ve öncelik taşıyan turizm değerlerini saptamak, tanıtım ve yatırım amaçlı önerilerde bulunmak bizler için kaçınılmaz bir görev olmuştur.

Sayın Okurlar;

Bilindiği üzere vakıf dergimizin 2015 Temmuz sayısında “Hazar Gölüne Kıymayalım, Hazar Gölü’nü Koruyalım” başlıklı bir yazımız yayınlanmıştır. Bu yazımızda ise; Hazar Gölü ile bir bütünlük oluşturan bu yönüyle “Yıl boyu Turizm” yapılmasına olanak sağlayan Hazarbaba Dağı (2350m) ve Hazarbaba Dağı Kayak Merkezi ele alınmış ve değerlendirme konusu yapılmıştır. Doğaldır ki, Hazarbaba Dağı ve Kayak Merkezi Hazar Gölü’nün tanıtımında, Hazar Gölü ve çevre güzellikleri ise Hazarbaba Dağı ve kayak merkezinin tanıtımında öncü ve örnek bir rol oynamaktadır.

HAZARBABA DAĞI’NA (2350 m) KAYAKLI İLK KIŞ ÇIKIŞI

Bin dokuz yüz ellili yıllarda, kış ayları daha soğuk ve yağışlı geçirdi. Şehrin hemen her yanından gözüken Hazarbaba Dağı (2350 m) 100cm dolayında kar yağışı alır, ala beyaz görüntüler içinde seyrine pek doyum olmazdı. Şehrin hemen her gününde yer alan kolu, öğretmen Necmi SEZGİN’ in yönetiminde Bozdağ’a gidilerek kayak yapılırdı. Bu gidişler yaya olarak yapılır, kayaklar omuzda ŞARŞOR Deresi geçilir, Dipsiz Göl’ün kenarından yürüyerek Bozdağ’a varılır, kayak sonrası aynı yoldan aynı yoldan dönüş yapılırdı. 1957 – 1960 lise kayak kolu kaptanlığını yapan İsmet ÜLKER, lise öğreniminden sonra Dağcılık sporu yapmaya başlar. 1960 yılı yaz mevsiminde Munzur Dağları (3462m), Erciyes Dağı (3917m), ve Toros Aladağlar’a (3771m) tırmanır. 1961 yılında B.Ağrı Dağı’nda da tırmanarak **dağcı** olarak tanınır ve ünlenir. Zaman tünelin de 1961 yılının Şubat ayına geldiğinde Hazarbaba Dağı’na bir tırmanış yapmak ister...

İsmet Ülker Kayak Federasyonu Başkanı
(1972-1976)

1961 Üniversite yarıyıl tatili nedeniyle doğup büyüdüğü şehre gelen İsmail ÜLKER, iki dağ sever arkadaşıyla kendilerini Hazarbaba Dağı’nın yamaçlarında bulurlar. İsmet ÜLKER, Muzaffer Erol GEZ, Baki APEL (Opel Baki) sırtlarında kayak takımları, sabah er vakit Sivrice’den tırmanışa başlarlar.

Dört saat sonra dağın tepesine varırlar, onları zirvede etrafı sal taşlarıyla çevrili üzeri toprak örtülü büyük bir mezar karşılar, burası ulu kişi Hazar Baba’nın mezarıdır. Bir Fatiha okunarak Hazar Baba’ya veda ederler ve kayaklarını takarak inişe geçerler, ünlü “KARAÇALI” suyunun gözdesinden kana kana şifalı sular içilerek Sivrice’ye inerler. Böylece Hazarbaba Dağı’nın kayakla yapılan ilk ‘KIŞ ÇIKIŞI’ nı da tamamlamış olurlar.

Kucağında Karaçalı,
Soğuk suyu hem şifalı,
Keven kekik kokar balı,
Hazar Dağı, Hazar Baba.

Tepelerde pek çok mezar,
Yücesinde Baba Hazar,
Gölcük heybetinde Nazar,
Hazar Dağı, Hazar Baba.

Hadi ÖNAL

ZAMAN TÜNELİNDE 1972 YILI

1970 – 1972 yılını kapsayan dönemde Avusturya ve Almanya’da Kaplıca ve Dağ turizmi konularında araştırma yapmakla görevlendirilen İsmet ÜLKER, 1972 yılında Turizm Bakanlığı’na döner ve aynı tarihte Kayak Federasyonu başkanlık görevini de üstlenir. Kayak sporunun yaygınlaştırılması, bu bağlamda dağ ve kış turizminin gelişimi için bir çalışma dönemi başlatılır. Bu esnada Hazarbaba Dağı’nın kış sporları yönünden yerinde etüdü için bir kayak öğretmeni ile bir teknik eleman görevlendirilir. Federasyon üyeliği yerine getirilemeyen bu kişiler, olumsuz bir rapor yazarak federasyona teslim ederler. Bu raporu işleme koymayan federasyon başkanı, bu kez kendi eliyle bir rapor düzenleyerek, bir örneğini Sivrice Belediyesine, bir örneği de Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü ile İl Turizm Müdürlüğüne gönderir.

Mavi Bayraklı Elazığ Hazar Gölü (1996)

HAZARBABA DAĞI'NDA YAZ VE KIŞ TURİZMİNİN GELİŞİMİ

Ekip çalışmasına, yaygın spor yapılması ve Dağ turizminin geliştirilmesine önem verilerek dört yıllık bir görev süresinden sonra, kendi isteği ile Kayak Federasyonu Başkanlığından ayrılan İsmet Ülker, bu kez asli görevli olduğu Bakanlıkta **Dağ Turizmi Planlama Grup Başkanlığı** görevini üstlenir. Şehir plancıları ve Mimarlardan oluşan özel bir ekip oluşturularak, Sarıkamış, Palandöken, Erciyes, Uludağ, Kartalkaya ve Davraz Dağı gibi önemli kayak merkezlerinin Nazım ve İmar planlarını başlatır, yönetir, tamamlar ve bu merkezlerin yatırıma hazır hale gelmesini sağlar. 1978 - 1983 yılları arasında, Turizm Bakanlığında Planlama ve Yatırımlar Genel Müdürlüğü, 1983 - 1987 yılları arasında Frankfurt Turizm Ataşeliği görevinde bulunan İsmet ÜLKER, Almanya dönüşü Bakanlık bünyesinde uzman ve danışman olarak yeni görevler üstlenir.

Bu dönemde Dağ yürüyüşleri ve Dağ turizminin gelişmesini öngören ve teşvik eden projeler hazırlamaya ve yönetmeye başlar. Yazılı ve görsel basın tarafından benimsenen bu etkinlikler yerel yönetimlerce de örnek alınmaya başlanır. Örneğin 1992 yılında Turizm Bakanlığınca düzenlenen geniş katımlı Trans - Toros etkinliği yapılırken, Elâzığ İl Turizm Müdürü Ahmet BULUT tarafından Hazarbaba Dağı'nda, geniş katımlı ilk dağ ve doğa yürüyüşü şenlikleri gerçekleştirilir. Bu etkinlikten sonra yine Ahmet BULUT tarafından Elâzığ'da "Dağcılık, Mağaracılık ve Arama Kurtarma" isimli bir dernek kurulur. Kurucu başkanlık görevini ise Ahmet BULUT üstlenir.

Hazarbaba Dağında Kış (2350 m)

Mayıs ayında gerçekleştirilen bu etkinlik sonrası, Vali Mehmet CANSEVEN makamında ziyaret edilerek Ahmet BULUT ve Sivrice Belediye Başkanı Hasan KARABULUT tarafından, 1972 yılında Kayak Federasyonu tarafından hazırlanan rapor anlatılır ve uygulamaya konulması önerilir. Bu öneri Valilik makamınca uygun görülerek aynı yıl içerisinde yazışmalara başlanır. 1992 yılında başlayan yazışmalar sonucunda Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünden görevlendirilen Hasan SAĞLAM ve Hüseyin OKKALI isimli iki teknik personel, Hazarbaba Dağı'nda (2350 m) bir adet teleski, bir kafeterya kurulmasının yanı sıra, kayak alanları içinde uygun görüş verirler. 1996 yılına kadar tüm hazırlıklar yapılır ve dönemin Valisi Lütfullah BİLGİN tarafından Hazarbaba Dağı Kayak Tesisleri hizmete açılır.

O günden bu güne, Hazarbaba Kayak Merkezi yöresel bir üne kavuşur. Elâzığ ve çevre illerin günlük hayatında sosyal ve sportif bir etkinlik haline gelir ve ilgi odağı olur. **Normal kış koşullarında 50 – 150cm dolayında kar yağışı alan, 90 – 120 gün süreli kayak mevsimine sahip olan Hazarbaba Dağı (2350m) ve kayak merkezinin, Hazar Gölü ile birlikte özel bir turizm projesi olarak ele alınması ve değerlendirilmesi gerekmektedir.**

Hazarbaba Dağı ve Hazar Gölü'nde Yaz

GELİŞİM, TANITIM ve YATIRIM ÖNERİLERİ

Turizm hareketleri yatırım, tanıtım ve hizmet bütünlüğü içerisinde gelişir. Hazarbaba Dağı'nın, Hazar Gölü ile birlikte değerlendirilmesi hem yıl boyunca turizm yapılmasını olanaklı kılacak hem de Elazığ'ın turizm cazibesini artırmış olacaktır. Ancak bu türden değerlendirmeler yapılırken yani etüt ve yatırımlar için özellikle yabancı uzman ve danışmanlık hayranlığı duymaya, mali kaynak ve zaman kaybına gerek yoktur. Yapılacak işler bellidir.

1- Sivrice İlçesi ile Kayak Merkezi arasında bağlantı sağlayacak ve yaz turizminde de hizmet verebilecek olan telekabin tesisi öncelik taşımaktadır. Yaklaşık 4,5 km uzunluk, 200/kişi/saat taşıma kapasiteli, 4 veya 6 oturaklı kabinlerden oluşacak bu yatırımla, Hazarbaba Dağı ve Hazar Gölü'nde yıl boyu turizm yapılması güvence altına alınmış olacaktır. Hiç kuşkusuz, **telekabin** tesisi kış mevsimine karşın yaz mevsimi daha yoğun bir taleple karşılaşacak ve çalışacaktır.

2- Turizm amaçlı kayak merkezlerinde bir kayakçı için 10m x 10m //100 m² kayma alanı öngörülür. Bu bağlamda Hazarbaba Dağı'nda 1000m x 50m boyutlu bir kayak pisti veya kayma alanı düzenlenerek ilk aşamada **500 kayakçı // gün** kullanım kapasitesi oluşturmak mümkün kılınmalıdır.

3- Mevcut teleski tesisi çift çıkışlı hale getirilmeli veya yerine iki veya dört oturaklı telesiyej tesisi yapılarak yaz çıkışları ve etkinliklerine de olanak sağlanmalıdır. Sökülen teleski tesisi ise komşu ve uygun bir alanda yeniden kurulmalı ve değerlendirilmelidir.

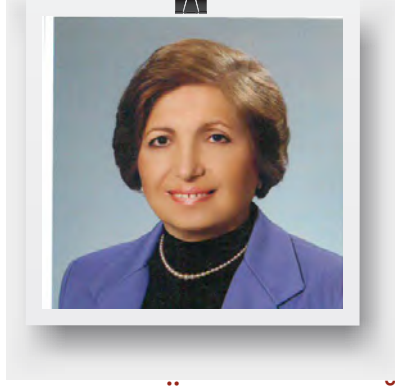
4- Kayak merkezinde ilk etapta 120, ikinci etapta 240 yataklı üç yıldızlı bir otel ve otelden bağımsız yaklaşık 200 - 250 kişilik bir kafeterya tesisi devreye sokulmalıdır. Ayrıca yeterli kapasitede açık ve kapalı otopark alanları düzenlenmelidir. Bu ve benzer çalışmalar Nazım ve İmar planları kapsamında ele alınmalıdır.

5- Tanıtma yapılmadan turizmde talep artışı ve gelişme beklenemez, "Dört Mevsim Elâzığ" konulu, 10 veya 20 dakika süreli bir belgesel çekimi yapılarak görsel medya için özel bir dağıtım yapılmalıdır. Ayrıca **Elâzığ Tanıtım Günlerinde** özel tanıtım etkinlikleri yapılmalıdır.

6- Ayrıca Hazarbaba Dağı ve Hazar Gölü'nün doğal çevre güzellikleri ve doğal çevre değerleri korunarak kullanılması ve güvence altına alınmasında yarar görülmelidir.

Sayın Valilerimiz ve Belediye Başkanlarının Elazığ'da "Yıl boyu Turizm Yapılması" ya da "Dört Mevsim Turizm" hamlesi için bu gelişim, tanıtım ve yatırım önerilerine sahip çıkmalarını umuyor ve bekliyoruz...

Hazar Gölü tükenmez bir doğal servettir. Koruyarak kullanmak ve değerlendirmek hem asli görevimiz hem de boynumuzun borcudur.

Sevim ANAGÜR KOYUNOĞLU

BİR BAŞARI ÖYKÜSÜ

İstatistikler Türkiye’de kadınların işgücüne katılma oranının %20 ile %30 arasında değiştiğini, bu oranların Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da çok daha düşük olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle kadın işsizliği Türkiye’nin en önemli sorunlarından biri olarak öne çıkıyor. Dolayısıyla ülkemizin gelişmesi ve kadın yoksulluğu ile mücadele için nitelikli ve sürekli bir eğitimin yanı sıra kadınların işgücüne katılımının artırılması, kadın girişimciliğinin desteklenmesi ve kadınların emek ve çabalarının değerlendirilmesi çok önemlidir. Gönüllü kooperatif girişimciliği, iktisadi güce sahip olmayan kadınların ekonomik ihtiyaçlarını yardım ve dayanışma içinde çalışarak sağlamayı amaçlayan önemli kuruluşlardır. Ekonominin kalkınması için doğru politikalar izleyerek tarımda sürdürülebilirliği sağlamak ve merkezine kooperatifleri almak gerekir. Bu yaklaşımla Ağın’da hayata geçirilen başarılı bir gönüllü kadın girişimciliğinden, diğer bir ifade ile ilginç bir başarı öyküsünden söz etmek istiyorum. Öykünün kahramanı, ilk ve orta öğrenimini Malatya’da, lise öğrenimini Elazığ Atatürk Lisesi’nde tamamlamış, Ağınlı bir ailenin başarılı evladı Saime Genç.

Saime Genç, 1982 yılında Adalet Bakanlığının açtığı zabıt kâtabi sınavını kazanır ve 11 yıl süreyle Elazığ Sulh Hukuk Mahkemesinde görev yapar. 2006 yılında Yargıtay Birinci Başkanlık Yazı İşleri bölümünde çalışmaya başlar. Çalışma yaşamı boyunca yaz tatillerini Ağın’da geçirir, 2018 yılında emekli olunca Ağın’a yerleşir.

Saime Genç, çalışma ve üretme azmi olan Ağın kadınlarının, ürettikleri ürünleri ihtiyaç sahiplerine ulaştıramadıklarına ve emeklerinin karşılığını paraya dönüştüremediklerine tanıklık ettikçe, bir şeyler yapmak gerektiğini düşünür. 2018’de Ağına yerleşince Ağın’ın üreten ve gelişen bir ilçe olması hayaliyle yola çıkarak bir kooperatif kurma fikrini hayata geçirmenin yollarını arar. Önce üretken kadınların evlerini tek tek dolaşarak onlara kooperatif kurma fikrini açıklar ve kadınların ilgisini çekmeyi başarır. Kadınlar, bazı çekinceleri olmakla birlikte “Evet” derler. Tarım İlçe Müdürlüğü’ne başvururlar, kooperatif kurma ile ilgili bilgi alırlar.

Üretken Ağın Kadınları

Bir araya gelen 28 üretken kadına, önce kooperatif konusunda eğitim verilir. Aralarından gönüllü olarak seçilen yedi kişi kooperatif kanunu gereğince Tarım İl Müdürlüğü'ne giderek ana sözleşmeyi imzalarlar.

Kooperatif hayata geçer ve **Ağın leblebisi, Ağın bademi, dut pekmezi, dut kuruşu, domates kuruşu, badem şekeri, sebze ve meyve kuruları, sade ve sebzele erişteler, un ve ayran tarhanası** başta olmak üzere 50 çeşit doğal yöresel ve geleneksel Ağına ve Elazığ'a özgü ürünün üretilmesi ve pazarlanması için çalışmaya başlarlar.

Kooperatifte üretilen badem şekeri

İlk yıl pazar oluşturma çalışmaları, satış ofisi kirası vb. gibi harcamaları üyeler kendi kıt olanaklarıyla ortaklaşa karşılarlar. İkinci yıl kooperatifin genel giderlerini ve vergileri, ürettikleri ürünleri pazarlayarak karşılamayı başarırlar.

Kooperatife yeni katılanlar olur, 35 kadın üyeye ulaşırlar, kooperatif halka güven vermeye başlar. İlçe halkının başlangıçtaki olumsuz düşünce ve yaklaşımları iyi yönde değişir.

Tüm ortaklar Halk Eğitim Merkezi'nde Hijyen ve İletişim Kurslarına katılır sertifika alırlar. Ambalajlama ve paketlemede ilerleme sağlanır. İlçenin boş ve atıl vaziyetteki Kaymakamlık Lojmanı, Özel İdare'den sembolik bir rakamla kiralanarak, üretim merkezine dönüştürülür. Badem şekeri, erişte, sebze-meyve kuruları bu merkezde üretilir. Kötü koşullardaki satış ofisi ve üretim merkezi azimli kadınlar tarafından düzeltilir, toprak duvarlar onarılır, bahçe duvarları kadınlar tarafından boyanır, resimler yapılır yani kullanılan mekânlar kadın eli, kadın emeği ile yenilenir, güzelleştirilir. Üye kadınların kendilerine olan özgüvenleri artar. Diğer ilçelerde kadın kooperatifi kurmak isteyenlere de yardımcı olmaya başlarlar.

Zamanla resmi kurumların ilgisini çekerler, STK'lar ve kurum ve kuruluşlar arasında iletişim başlar. İl müdürlükleri ve Elazığ Ticaret Odası Başkanlığı tarafından aranan sorulan ve destek olunan bir kooperatif olmayı başarırlar. Hedeflerinde daha çok çalışmak, daha çok üretmek ve ürettiklerini pazarlamak vardır.

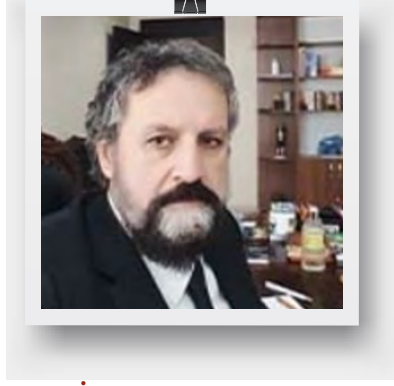

Ünlü Ağın leblebisi

Netice itibariyle çevre kasaba ve iller için bir örnek STK olan Ağın Kadınları Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, zorlukların üstesinden gelme azmi ile birlik olarak, çok çalışarak, **kaliteli yöresel ürünler** üreterek, ürettiklerini pazarlayarak Ağın'a hizmet etmektedir. Elazığ'ın ilk Kadın Kooperatifi olan Ağın Kadınları Tarımsal Kalkınma Kooperatifi, bir SİVİL TOPLUM KURULUŞU olarak bir başarı öyküsüne imza atmıştır.

Hayatta başarı pek kolay değildir ama görülüyor ki azim, çok çalışma, emek ve dayanışmaya inananlar başarmaktadır.

Öte yandan Kooperatif çalışmalarının sürdürülebilir olması için Elazığ'ın tüm ilgili kurum ve kuruluşlarının kooperatifle dayanışma birliği içinde olmaları çok önemlidir. Örneğin; Elazığ esnafı tarafından Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlerde düzenlenen tanıtım günlerinde, söz konusu kooperatif ürünlerinin de sergilenmesine olanak sağlanması, Elazığ adına anlamlı olduğu kadar kooperatifi de destekleyici olacaktır. Ayrıca Elazığ halkının ve de bizler gibi gurbetteki Elazıglıların da en azından siparişler vererek, kooperatiften desteklerini esirgememeleri gerektiğini bilmem ifade etmeme gerek var mı?

İhsan TARAĞCI

BİR KENT ROMANI AKASYA ÇİÇEĞİ

“Nisan yağmurunda, leylak ağaçlarının suya olan hasreti vuslata ererken, erguvanlara nazire yapan muhteşem renkleri, tanıklık eden gözleri kıskanmaya davet ediyordu... Bu şehrin havası bambaşkaydı.

Yağmurlar bir başka yağmakta, çiçekler daha bir çalımla açmaktaydı...”

Batı’da bilimsel gelişmelerle birlikte edebiyatta da önemli gelişmeler yaşanmıştır. **Roman**, bu gelişmelerin en somut ve en karakteristik örneğidir.

Batı gelişiminin bir ürünü olarak roman, toplumsal gelişmelerin bir yansıtıcısı olarak şekillenir, toplumu, toplumsal ilişkileri, sınıfsal yapıyı ortaya koymaya çalışan bir felsefeyle birlikte ortaya çıkar. Bu niteliğiyle roman topluma yönelmiş bir perspektifi ifade eder.

Avrupa ile kültürel ilişkilerimizin hız kazandığı Tanzimat Dönemi’nde yabancı dil bilen bazı aydınlar, okuyup tanıştığı eserler arasından kendi toplumunun insanlarını da tanıştırmak için Türkçeye aktarırlar. Bazı yazarlar da bu çevirilere veya henüz Türkçeye aktarılmamış eserlere benzer eserler yazmaya girişirler. Bu arada başka edebî türlerde de bu yeni anlayışla birçok eser üretilir. Tiyatro, makale, gazete yazısı gibi, roman da böylece Türk edebiyatında yerini almaya başlar.

Tanzimat’la başlayan sosyal yapıdaki değişiklik, Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküşü, yeni bir devletin kuruluşu, **kısaca sosyal değişim**, ilk dönem romanların en çok üzerinde durduğu konular olur.

Zamanla gerek Avrupa'da gerek bizde şehirleşmeyle beraber şehir kültürünün oluşması, modernizm, felsefe, roman için sınırsız kaynaklar dünyasının kapılarını açar. Roman gelişir ve zenginleşir. Bir sanat haline dönüşür.

Roman Sanatı

Umberto Eco "**Roman, kurmaca bir anlatıdır**" der. Ve kurmaca anlatıların, hakikati söylüyor gibi yaptıklarını ya da hakikati bir kurmaca söylem evreninde söylediklerini öne sürer. Tüm anlatının bir "yaratı" olduğunu ve kurmaca bir düzenek olduğunu ifade eder.

"Bir romanda entrika, aksiyon, roman kompozisyonu, anlatıya dayalı bakış tarzı, mekân, zaman ve roman kahramanları gibi roman dünyasının yapı unsurları bulunur. Bu unsurların ses, ritim, biçim, estetik gibi unsurlarla desteklenmesi gerekir. Özellikle ritim önemlidir. Romanın konusu kaba saba tiksindirici olabilir. Ama romanda dile getirilirken sanatsal açıdan dönüştürülmüş, dengelenmiştir. Romancı söyleyeceklerini ezgiye, şarkıya dönüştürmeye çalışmıştır. Romanı önemli kılan temel unsur işte bu "**sesteki edadır**". Edebiyatta gerçekten önemli olan tek şey budur. **Sanat budur...**" diyerek roman ile ilgili ipuçları sunar.

Zihnimdeki Roman Yazma Düşüncesi

Köşe yazarlığı serüvenimde sosyoloji ve felsefi içerikli 300'ün üzerinde makalemin okuyucuların ve değerli dostlarımla üzerinde bıraktığı izlenim, nihayetinde onların teşviki, bende roman yazma düşüncesini doğurmuştu. Bu düşünce, 2015 yılında eyleme dönüştü ve **sosyal gerçekçi** roman tarzında kurguladığım olayları yazıya dökmeye başladım. İlk yıllar, esere ait bölümleri birbirinden bağımsız halde yazarak arşivlemekle geçti.

Bir yazar, bir eseri yaratırken, bilinçli veya bilinçsiz olarak belli bir amaca hizmet etmek, belli bir etki yaratmak ister. Bende böyle bir düşünce oluşmadı. Eserin okuyucu nezdinde nasıl bir etki bırakacağını ikinci plana atarak nerede ve nasıl biteceğini hesap etmeden kurguladığım bölümleri nihayetlendirmeye çalıştım. Zor olan tüm bu parçaları, canlı bir varlığın parçaları gibi birbirine bağlamak, içinde ölü hiçbir şey bırakmamaktı.

Bu zorlu süreçte üzerine tekrar tekrar yoğunlaştığım bölümler, kendimi çıkmaz bir sokakta hissettiğim zamanlar oldu. Hatta bir ara çalışmayı tamamen rafa kaldırdım ve sonlandırdım. Motivasyon kaybında olduğumu ve kitabı tamamlamaktan vazgeçtiğimi gören oğlum Emin "**The Disaster Artist**" adlı filmi izlememi tavsiye etti. Film sinema tarihinin gelmiş geçmiş en kötü filmi sayılan "**The Room**" filminin yapılış sürecini ve perde arkasını işliyordu. "**The Room**" filmi, sinema tarihinin en kötü filmi olarak gösterilse de filmi yazan, yöneten ve başrolünde oynayan **Tommy Wiseau**' nun sinemaya, oyunculuğa olan tutkusunun ve hedefinden vazgeçmeyerek filmini tamamlamasının dramatik bir hikâyesiydi. Kurgu ve gelişmeler absürt olarak nitelendirilip dalga konusu yapılırsa da Tommy'nin korkusuzca bunların üstünden gelmesi, azmi ve gayreti bunların ötesindeydi... Nitekim tüm zamanların en kötü filmi olarak anılan bu film, sonrasında **kötülüğünün güzelliğiyle** külte dönüşen ve izlenme rekorları kıran bir

yapıt haline geliyordu. Hem Tommy'nin tutkusu hem de Emin'in gülerlek **"Öyle ya da böyle pes etme ve kitabını bitir. Merak etme en kötü senaryoda kitabını nasıl yazdığını, perde arkasını ele alarak romanını yeniden yazacağım."** Sözleri, beni kitabı tamamlamak için ziyadesiyle motive etmişti.

Nihayetinde 2022 yılının ağustos ayında romanımı yayinevine gönderdim. Yayınevi yetkililerinin altı aylık ciddi bir değerlendirmesi ve katkıları neticesinde 4 Ocak 2023 tarihinde **"Akasya Çiçeği"** adlı romanım okuyucuyla buluşmaya hazır bir hale geldi, ülke genelinde satışa sunuldu.

Akasya Çiçeği'nin Konusu

Umberto Eco, "Yazar, romanını niçin ve nasıl yazdığını anlatabilir. Yani yazar okuyucusuna eserini nasıl okuması gerektiğini değil, eserini yazarken hangi sorunlarla karşılaştığını ve bunları nasıl aştığını göstermek için nasıl yazdığını anlatmalıdır. **Bir yazar kendi yaptığı üzerine yorum yapmamalıdır.**" der ve devam eder.

"Yoksa bir roman yazmamış olur; çünkü roman yorumlar üreten bir makinedir. Hiçbir şey bir roman yazarını, kendisinin düşünmediği, okurların ona önerdiği okunuşlar keşfetmekten daha çok sevindiremez... Çünkü roman, roman yazarı kadar okuyucunun da yaratıcılığı ile bütünlenir, böylece hedefine ulaşır, kendisini okuyucusunun elinden yeni okuyuculara sunar."

Eco'nun roman-yazar ilişkisine dair dile getirdiği bu önemli tespitleri dikkate alarak, yazar dostlarımdan bir kaçının **"Akasya Çiçeği"** ile ilgili kaleme aldığı görüşlerini aktarıp romanın içeriği hakkında sizleri bilgilendirmek istiyorum.

İlki Ahmet Kızılkaya. Kendisi Elazığ Lisesi'nde Edebiyat öğretmenliği görevini sürdürüyor. Aynı zamanda televizyon programcılığı, köşe yazarlığı ve profesyonel olarak fotoğraf sanatıyla ilgileniyor. Sayın Kızılkaya, köşe yazısında roman hakkında şu değerlendirmelerde bulunuyor. (<https://www.elazighakimiyethaber.com/yazi/ahmet-kizilkaya/cicek-kokulu-roman-akasya-cicegi/30518/>)

"... Akasya Çiçeği romanının sayfalarında dolaşırken, bazılarını çocukluk yıllarında bizzat tanıdığım, bazılarını da büyüklerimden duyduğum şehir ve mahalle kahramanlarına rastladım. Çocukluk yıllarımda bir döneminin geçtiği, ama yakın akrabalarımın uzun yıllar oturdukları Nailbey Mahallesi'nin meşhur sokaklarında o zamanlar fiyakalı hayatlar sürdüren insanlar vardı. Şimdi çoğu hayatta olmayan o insanların kimi nüktedan ve muzip, kimi elemli ve derin bir ruha sahipti. Bazıları esnaf, bazıları memur, bazıları bürokrat, bazıları da fabrikatör diye bilinen varlıklı insanlardı. Romanın ilk sayfalarında, ne tür kişiler ve olaylarla karşılaşacağımı düşünürken sayfalar ilerledikçe tadı damağımda kalan çocukluk anılarıma boğuluverdim.

Dal Sokak, Bağlar Sokak, Bayır Sokak gibi o zamanlar şehrin elitlerinin oturduğu sokakları hatırladım. Nailbey Mahallesi'nin İstasyon Caddesi'ne çıkan ara yolları geldi gözümün önüne. Atatürk Ortaokulu ve Elazığ Lisesi'nde okurken kolumun altında kitap dolu klasörle az yürümedim bu yollarda. Ayakkabıcı Dikran, Foto Nihat, Bakkal Vehbi, Fırıncı İsmet, Gazeteci Mehmet Ali gibi o zamanlar hemen herkesin tanıdığı kişilerin zihnimde kalan silüetleri geldi gözümün önüne. Beşiktaş Fırını, Kapalı Çarşı, Emek Taksi gibi şehrin bilinen noktalarını hatırladım yeniden. Bütün bunlar benim için birer tatlı sürpriz oldu ama kitabın başka şehirlerden okuyucuları için de sürükleyici bir serüven var doğrusu."

"Biraz felsefe, biraz ruhani hayat, biraz da bir Anadolu kentinin sosyal panoraması romanı okuyanların zihninde, kalbinde ve ruhunda yeni pencereler açacak diye düşünüyorum."

"Sürükleyici bir üslup, arı bir Türkçe ve meraklandırıcı anlatım tarzı romanın güçlü yönleri... Harput gibi kadim bir kentin evlatları merhum Emin Tarakçı ile gazete ve matbaa sahibi merhum Kemal Turan mütevazı bir Anadolu şehrinde elli yıl önce bile felsefe tartışmalarının yapılmasına ön ayak olan ve romanın tamamında yer alan güçlü karakterler..."

"Romanın edebiyat dünyamıza hayırlı olmasını diliyorum. Bence Türk edebiyatı güzel bir roman ve yeni bir yazar kazandı."

Deneme ve Anı tarzında pek çok değerli esere imza atmış Sayın Fazlı Köksal ise kendine ait blogspotunda roman hakkında şu değerlendirmelerde bulunuyor.

(<https://fazlikoksal.blogspot.com/2023/01/akasya-cicegi.html>)

"... Akasya Çiçeği bir kent romanı... Elazığ'ı o kadar güzel anlatmış ki benim gibi Elazığ'ı tanıyanların kitabı okurken kendilerini oradaymış hissedeceklerine, Elazığ'ı bilmeyenlerin ise Elazığ'ı Elazıglıları tanımak isteğine kapılacaklarını inanıyorum... Romanda biyografik ve otobiyografik unsurlar dikkat çekiyor. Elazıglıların tanıdığı gerçek kişiler ve çoğu yaşanmış olaylar güzel bir kurgu ile okuyucuya aktarılmış. Akasya Çiçeği'nde ismi geçenlerden Kemal Turan Elazığ'da yayımlanan Turan gazetesinin ve o gazetenin basıldığı matbaanın yetmişli yıllardaki sahibi, Gönül Talu da Elazıglılar tarafından çok sevilen bir Elazıglı... Büyük bir holdingin yöneticisi. Romanın kahramanlarından Cemil Elazıglılar tarafından bilinen, sevilen zaman zaman da kızdırılan akıl yaşı küçük saf, sinirlenmeye hazır bir delikanlı... Romanın diğer kahramanları da ya gerçek, ya gerçek şahıslardan esinlenerek yaratılmış tipler..."

"... Akasya Çiçeği bir dönem romanı... 1970'li yılların Türkiye'si çok güzel aktarılmış. Açık hava sinemaları, çocukların sokakta oynadığı oyunlar; âşık, tıp... , komşuyu kardeş, sırdaş, dost bilen komşuluk ilişkileri, şimdilerde Anadolu kentlerinde kalmayan meyhaneler, kadın gezmeleri, il il dolaşan sirkler, cambazlar, sihirbazlar, dükkânlarının önünde tavla oynayan esnaflar, tüm güzelliği ile sımıcak mahalleler, Kıbrıs harekâtı, evimizi dünyaya bağlayan radyolar ve radyoların yıldızı Sanat Güneşi Zeki Müren insanı alıyor yetmişli yıllara götürüyor..."

Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesinde görevli Doç. Dr. Süleyman Kaan Yalçın da romana ilişkin eleştiri yazısında kısaca şu değerlendirmelerde bulunuyor.

(<https://www.elazigfirat.com/doc-dr-yalcin-akasya-cicegi-yapit-kavramini-hak-ediyor>)

“Akasya Çiçeği; Felsefe, din, edebiyat, kültürel farklılıklar, kültürel miras ve toplumsal aydınlanma gibi çok farklı bileşenleri bir arada işleyen üst düzey fakat sade anlatımlı bir eser olması bakımından da dikkate değer bir eserdir. Eserde ön plana çıkan en önemli şeylerden biri kanaatimce Batı ve Doğu felsefeleri arasındaki keskin anlayış farklılaşmalarına ve özellikle de din ve felsefe çatışmalarına adeta edebiyatın bir arabuluculuk vasfıyla yedirilmiş olmasıdır.”

“Akasya Çiçeği... Roman tekniği, muhtevası, gerçek yaşanmışlıkları, gerçek hayattan seçilen kahramanları, içerdiği başarılı felsefi, dini ve edebi tartışmaları ve yine üslubundaki samimi ve doğal akışına ek olarak mükemmel bir Türkçe ile kaleme alınmış olması bakımından hem okurunun gözünde hem de yazın dünyasında değeri yüksek derecede bilinmesi gereken bir eserdir. Eserde güzel Türkçemiz tüm zenginliği ile yer almaktadır. Deyimlere, ikilemelere, atasözlerine, kalıp ifadelerine, argo sözlere kadar dilin sunabildiği nice incelikler özenli ve doğal bir şekilde kullanılmıştır.”

Son Söz

Yazarlar, farklı toplumların, farklı çağların, farklı dillerin üstünden okuyucuya ulaşan sanatçılardır. Hepsinin en önemli noktası, yaratma eyleminin içinde olmalarıdır. Olayı, insanı, nesneyi, zamanı... İnsanın dış ve içyapısı, davranış, düşünce ve duyguları ile kendi eliyle kurmaca bir dünya yaratır romancı...

Gerçekliği kendi ruhsal merceğinden geçirmektir yaratıcı yazarın yaptığı iş...

Akasya Çiçeği'nde, yaşadığım gerçekleri ruhsal merceğimden geçirerek tarihe not düşmekti amacım...

Umarım başarabilmişimdir. Sevgiyle kalın.

Cem BAYINDIR

BİR EĞLENCE VE NEŞE İNSANI FECRİ EBCİOĞLU

“Fecri Ebcioğlu Türk hafif müziğinin 1950’li yıllardan sonra özgün besteler ve sözlerle doğmasına öncülük etmiştir. O, unutulmaz yabancı şarkılara Türkçe sözler yazarak bu işe başlamamış olsaydı Türk bestecileri, söz yazarları, yorumcularımız ve aranjörlerimiz ortaya çıkamazdı, bugünlere gelemezdik.” (Selmi Andak¹)

“Türk pop müziği Fecri Ebcioğlu ile başlamıştır.” (İlhan İrem)

Harputlu Ebcizâdeler ailesinden Seyfi Bey’in (Seyfullah Ebcioğlu) oğlu olan Fecri Ebcioğlu 1927 yılında İstanbul’da doğdu. Önce polislik ve sonra dolma kalem tamirciliği yapan, Elazığ doğumlu babası Seyfi Bey ile İstanbul’un yerli ailelerinden annesi Râciye Hanım müziğe meraklı insanlardır. Ancak ikisi de sanat müziği dışındaki müzikten hoşlanmadıkları için evlerine radyo bile sokmamışlardır.²

Eski komşuları Gazanfer Özcan³, özellikle Ramazan gecelerinde Seyfi Bey ve Raciye Hanım’ın ailelerinin bir araya gelip şarkılar söylediklerini, kanun, ud, darbukalar çalındığını, evlerinde sanat müziğinin hiç eksik olmadığını söyler.⁴Harput’ta tarihsel Kale Camisinin mütevelliliğini⁵ yapan din adamlarıyla dolu muhafazakar bi ailenin torunu

1 Selmi Andak, 1921-2010 arası yaşamış, besteci, müzisyen, söz yazarı

2 Doç. Dr. Ahmet Karataş, Bak Bir Varmış Bir Yokmuş Eski Günlerde makalesi s. 1

3 Gazanfer Özcan 1931-2009 arasında yaşamış tiyatro sanatçısı, seslendirme sanatçısı, dizi oyuncusu

4 Doç. Dr. Ahmet Karataş, Bak Bir Varmış Bir Yokmuş Eski Günlerde makalesi s.1

5 Doç. Dr. Ahmet Karataş, Bak Bir Varmış Bir Yokmuş Eski Günlerde makalesi s. 1

olduğundan olsa gerek "**Fecrüddin**"⁶ adı verilen Fecri Ebcioğlu'nun yaşamı ise bambaşka bir kulvarda gelişecek, bu durumu ailesine kabul ettirmesi kolay olmayacaktır.

Söz yazarı, besteci, radyo ve televizyon programcısı, aranjör, disk jockey, şarkıcı, gazeteci ve sporcu Fecri Ebcioğlu'nun asıl ünü ise Türk pop (Türkçe sözlü hafif müzik) müziğine verdiği katkıdan gelir. Sanatçı, 1961 yılında **Bob Azzam**'in⁷ "*C'est écrit dans le Ciel*" adlı parçasına Türkçe sözler yazarak başlattığı akımla bir anda büyük şöhrete kavuşmuştur. Şarkıyı "**Bak Bir Varmış Bir Yokmuş**" olarak sanatçı İlham Gencer'e söyletmesi ile Türk popunda ilk kez bir şarkı Türkçe söylenecektir.

"Bak bir varmış bir yokmuş eski günlerde / Güzel bir kız yaşarmış Boğaziçi'nde / İşte bir sabah erken masal böyle başlamış / Delikanlı kıza iskelede rastlamış / Bakışmışlar göz göze, bunu gören olmamış / Fakat denizlerde dalga oynamaya başlamış..."

Sanatçı bu şarkının hikayesini ise şöyle anlatır: "**Bir zamanlar bir kıza aşık oldum. İlk aşkımdı benim. Ona kalbimi açtım. Seni seviyorum, benimle evlenir misin, dedim. Düşündü nazlandı, sonra da dilersen gel beni ailemden iste dedi. Peki dedim ama çekindim. Aradan zaman geçti. Aşk galip geldi ama ne yazık ki bir başkasıyla evleneceğini öğrendim, işte bu şarkıyı o kız için yazdım."**

Gençliğinde eğitimini sürdürürken bir yandan da futbolla ilgilenen Fecri Ebcioğlu, Anadoluhisarı Karşıyaka, Muhafızgücü, Adaletspor ve tuttuğu takım Fenerbahçe futbol takımında kalecilik yapmıştır. Fenerbahçe'de kaleci Cihat Arman döneminden dolayı oynayamasa da "benim için bu takımda oynamak mevzubahis değil Fenerbahçeli olmak kâfidir" sözleriyle bunu dert etmediğini ifade eder.

17 yaşında "**Öz Fenerbahçe dergisi**"nin⁸ yazı işleri müdürü olarak gazeteciliğe başladığında **Halit Kıvanç**⁹ ile tanışır, sonra çalıştığı şirketçe hava trafik uzmanlığı kursu için gönderildiği ABD'de müziğe ilgi duyar, kurstan arta kalan zamanlarda TV ve disk jockeylik eğitimi alır. Orada önemli sanatçılarla dostluklar kurar, müzik bilgisini geliştirir. Yurda döndükten sonra gazetelerde müzik yazıları yazar, İstanbul Radyosu'nda haftada bir gün "**Çay Saati Melodileri**" adlı bir program yapmaya başlar. Televizyon yayınlarının başlamasıyla TRT'de de birçok programa çıkar, sunuculuk, şovmenlik yapar. Teknik üniversitenin tv yayınlarının başladığı yıl, hazırladığı tv programı **Ebcioğlu Show** Türkiye'deki ilk talk show programıdır. Öyle ki, yayımlandığı cuma akşamları İstanbul sokaklarında kimsenin kalmadığı ve insanların Ebcioğlu'nu izlemek için televizyon bulmaya koştuğu söylenir.

Onu ta 1950'lerin başından beri tanıyan **Orhan Boran**¹⁰, Ebcioğlu ile tanışır tanışmaz arkadaş olduklarını, onun çocukça şeylerden çabuk tat alıp, coşku duyup, büyük sevinçlere kapıldığını, sözlerini yazdığı "Saklambaç"

6 Dinin şafağı, fecri

7 Bob Azzam (Waddie Georges Azzam), 24 Ekim 1925- 24 Temmuz 2004 arasında yaşamış, Ya Mustafa şarkısıyla ünlenmiş Lübnan asıllı Fransız şarkıcı

8 Fenerbahçe dergisi, 1950'li yıllarda çıkan spor dergisi, dergide rakip kulüp Galatasaraylılar sayfası, Galatasaray haberleri, hatta marşları da yayımlanmıştır

9 Halit Kıvanç 1925 doğumlu spor yazarı, gazeteci, sunucu, spor spikeri, hukukçu, şovmen,

10 Orhan Boran, 1928-2012 yılları arasında yaşamış sunucu, radyo ve televizyon spikeri, aktör, şovmen

şarkısından tutun da “Her Yerde Kar Var” şarkısının sözlerine kadar hepsinde bu çocuk temizliğini, neşesini, coşkusunu yakalamamızın mümkün olduğunu söyler.

Tv’de yaptığı ilgi çeken işleri sahnelerde de sürdüren Fecri Ebcioğlu, 1960’lı yıllarda Altın Mikrofon yarışmalarının sunuculuğunu yapar. İstanbul Radyosu’nda her pazar sabahı yayınlanan “**Dinleyici İstekleri**” programında ünü iyice yayılır, bu dönem dinleyicilerden haftada beş altı bin mektup aldığı söylenir.

Batı Müziğinden alınmış şarkılara Türkçe sözler yazan ve aranjmanını yapan Fecri Ebcioğlu’nun birçok ünlü şarkı da imzası vardır: Bak Bir Varmış Bir Yokmuş, Göz Göz Değdi Bana, Her Yerde Kar Var, On yedi Yaşında, İstanbul Kızları, Her Akşam Sarhoş, Deniz ve Mehtap (Aşkımız Bitti), Moda Yolunda, Serseri, Seviyorum, Sensiz Olmam, Arkadaşımın Aşkısın, Gardiyan, Yaşanmaz Aynı Evde, İki Yabancı, Dönmem Sana, İlk Aşkım, Sevdiğim Adam, Dünya Dönüyor, Kimdir Bu Sevgili, Onu Bana Bırak, Boş Sokak, Çapkın, Oyalama Beni, Saklambaç, Sarhoş, Böyle Gelmiş Böyle Geçer, Bu Ne Biçim Hayat, Cennet Yolu, O Adam, Hayat Üç Perdedir, Ne Tadı Var Bu Dünyanın, Erkekleri Tanıyın, Durdurun Şu Zamanı, Yaşamak Ne Güzel Şey, Bu Bir Başka Masal, Kumsaldaki İzler, Palyaçodan Başka Neyim, Öğretmenim, Körebe, Eylül’de Gel, Hayalimdeki Resim, Artık Yalnızım, Son Şarkım, Duyduk Duymadık Demeyin...

Bazı şarkılarını kendisi seslendirmiş, otuza yakın filmin, müziklerini yapmış, bazı filmlerde rol almıştır.

Ajda Pekkan, Alpay, İlham Gencer, Gönül Turgut, Selçuk Ural, Nilüfer, İlhan İrem gibi birçok sanatçının tanınmasında; **Adamo, Juanito, Marc Aryan, Enrico Macias, Dario Moreno** gibi yabancı sanatçıların da ülkemize gelmelerinde katkıları olmuştur.

Bugün Fenerbahçe stadında duyduğumuz, Eviva Espana¹¹ şarkısından uyarlanan ve ilk kez sanatçı Nesrin Sipahi’nin seslendirdiği “Yaşa Fenerbahçe” marşının sözleri de Fecri Ebcioğlu’nundur.

Sezen Cumhuri Ünal’ın¹² dediği gibi, Ebcioğlu’nun şarkılarla süslenen bir yaşamı; neşeli, canlı ve duyguyla örülmüş bir kalbi vardı. Yüzlerce ezgiye hayat veren bir kalp. O ezgiler yıllar yılı dillerde dolaştı, şarkıcılara ün kapılarını açtı, inanlara mutluluk dağıttı. Doruklara yükselen her şarkısı ona ödül oldu.

Kimileri onun Türk müziğini yozlaştırdığını, gelişmesini geciktirdiğini, şarkılarının sabun köpüğünden farksız olduğunu iddia etse de müziğimize katkı sunduğu, büyük renk kattığı açık. Ömrünü baştan sonra müziğe, eğlenceye vermiş Fecri Ebcioğlu’nun yaşamı 6 Mart 1989 yılında sona erdi ama şarkıları, ürettikleri ile yaşayacağını, anımsanacağını söylemek gerekiyor. Ruhu şad olsun.

FECRİ EBCİOĞLU, ARANJMAN, POP MÜZİĞİ, TÜRK HAFİF MÜZİĞİ, FENERBAHÇE MARŞI, HER YERDE KAR VAR, DENİZ VE MEHTAP

11 Eviva España 1971 yılında Belçikalı şarkıcı Samanta tarafından Felemenkçe seslendirilen şarkı.

12 **Sezen Cumhuri Ünal**, 1938 doğumlu, besteci, söz yazarı, sunucu ve televizyon yapımcısı

Fahmettin AYDIN
Eğitimci-Yazar

HARPUT'TAN YEMEN'E DEĞİL, MEÇHULE GİDENLER

Yemen, Osmanlı Devleti'ni yormuş, yıpratmış bir Arap ülkesidir. Anadolu'ya uzak ve iklim yönünden Anadolu insanını bunaltacak ölçüde sıcak olması pek çok askerimize mezar olmuştur. Oğlu, kocası ve kardeşi giden, gidip de dönmeyen, nice ana babalar, gelinler ve baci kardeşler bu Yemen üstüne içli türküler, ağıtlar yakmışlardır. Peki, neresidir bu yemen. Harput'tan Yemene gidenlerin hikâyesini yazmak için tarihi mekanları gezdiğimizde önümüze açılan pencerelerden hatıralardan izlerini bulabileceğimiz nice yiğitlerin serüvenleriyle karşılaşacağız. Osmanlı arşiv kayıtlarında, Kadı sicillerinde, tarihin tozlu raflarında kalmış bazı hatıra kitaplarında Yemene değil meçhule gidenlerin yolculuğunu burada özetle anlatacağız.

Bilindiği gibi, Yemen, eski dünya medeniyetlerinde çokça adı geçen bir üne sahiptir. Bilhassa San'a ve Saba bölgelerinin tarihi çok eski devirlere kadar gider. Saba Melike'si Belkis'in, Hz. Süleyman'la olan kıssası, Kitab-ı Mukaddes'te olduğu gibi, Kur'an-ı Kerim'de de geçmektedir.

Yemen'in Türklerden evvelki tarihi daha çok efsanevi kimliğiyle tanınır. Yemen'in ilk ahalisi "Ad" kavmidir. Bu kavim, Nuh kavminden sonra "Ahkaf" diye anılan bu bölgeye yerleşmiş oldukları ve medeni hayatta belli bir seviyeye ulaştıkları bu bölgede bulunan ve hala kalıntıları görülen bina ve su bentlerinden anlaşılıyor. Kur'an-ı Kerim'de bu bölgeye gönderilen peygamberin Hud olduğu ve bugün benzetmelere giren "İrem" şehri de bu bölgede bulunduğu anlatılmaktadır. Tarihi süreçte Himeyriyelerden sonra Yemen, Habeşlilerin istilasına uğramıştır. Necaşi, Erbat isimli bir komutanını Yemen'i istila etmek için memur etmişti. İhtiraslı bir adam olan Ebrehe, bir meseleden ötürü komutan Erbat'ı öldürmüş ve komutayı ele alarak Yemen'i zapt etmiştir.

Yemen 1517 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethetmesinden sonra 1538 yılında Osmanlı idaresi altına girmiştir. 1635'te Zeydi imamlarına terk edilip, 1849'da tekrar Osmanlı yönetimine alınmıştır. Bunu takip eden yıllarda bir mesele haline gelmiş, devlete bir menfaat sağlamak şöyle dursun, hazineye çok büyük sıkıntılar yüklemiş ve yüzbinlerce vatan evladını çöllerine gömmüştür. Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın 1872'deki harekâtından 1911'e değin 40 sene içinde 300 bin asker, komutan ve subay o büyük felaketler arasında unutulup tarihe gömülmüştür.¹ Yemen, İranlılardan sonra bir müddet de yerli aşiretlerin idaresinde kalmış, daha sonra Osmanlıların idaresine geçmiş yaklaşık 400 yıl Osmanlı idaresi altında kalmıştır.

Yemen halkının hemen hepsi Müslümandır. Pek az Yahudi vardır. İnanç ve yaşayışta Kur'an hükümlerine bağlı olan halkın adet, anane ve mezhepleri birbirini tutmaz. Tehame halkı Şafii ve Hanefi'dir. Dağlılar bütünüyle Zeydidir. Nüfusun çoğunluğunu da bu Zeydiler teşkil eder. Zeydiler asi isyankâr bir ruha sahiptirler. Sık sık isyan çıkarırlar ve Türk ordularıyla çarpışanlar hep bu Zeydilerdir. Yemen hemen her zaman Osmanlı devletinin başını ağrıtabilecek isyanlardan geri durmamıştır. Yemenin bu kadar önem arz etmesinin çeşitli nedenleri arasında akla en yakın olanı, Osmanlı siyaseten yemeni elde tutmak istemesidir. Şayet Yemen elden giderse mukaddes şehirlerinde aynı akıbet uğrama korkusunun yaşamak istemeyişleridir.²

CEPHEDE

Milletin kahraman evlatları, iç isyanları ve aşiret kavgalarını bastırmak amacıyla askere davet edildiklerinde tereddüt etmeden bu göreve seve seve koşmuşlar ve gidenlerin hemen hemen hepsi gencecik kanlarını kızgın çöllerine akıtmaktan çekinmemişlerdir. Yemen gerçekten cehennemdir. Havası ağırdır. Savaşa gidenleri yalnız savaş değil, bu ağır hava da yok eder. Bu yüzden ki, Yemen'e gidene "öldü" saymak sıradanlaşmıştır. Böyle olduğu halde Yemen'e zaman zaman gene taburlar, alaylar göndermekten vazgeçilmemiştir.³

Osmanlı hakimiyeti boyunca her zaman problemlili bir bölge olan Yemen'deki en önemli isyanlardan biri de İmam Yahya'nın önderlik ettiği isyandır. Bu isyanı bastırmak amacıyla, 1905 yılında nizamiye birliklerinin yanında Anadolu ve Rumeli'den çok sayıda redif taburu sevk edilmiştir. Ancak, gönderilmesi kararlaştırılan redif taburlarının bağlı bulunduğu vilayetler, kısa bir süre önce nizamiye taburları için büyük miktarlarda harcama yapıldığından bu yeni sevk işlemleri için yeteri miktarda para tedarik edilememiştir. Ordunun iâşe sıkıntıları savaş boyunca devam etmiştir. Yemende bulunan ve memleketine dönmesi mucize olan askerlerin hatıralarında açlık ve sefaletten ölenlerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur.

1 Halil KURT, Yemen Maddesi, Diyanet İslam Ansiklopedisi, cilt-43, 2013, s.400

2 Diyanet İslam Ansiklopedisi, cilt-43, 2013, s.400

3 H. Fethi GÖZLER: Yemen Denen Bilmece ve Halk Edebiyatı'mızdaki Yankıları, Millî Kültür Dergisi, Başbakanlık Basımevi. Ankara 1983. Sayfa 35-38.

Redif kelimesi Kamus-i Türkî'de "1. Sonradan, arkadan gelen; 2. Nizamiye sınıfından sonra geçilen sınıfa mensup ki, bu sınıf ihtiyaç duyulduğunda silah altına alınır. Şeklinde tanımlanırken, Mehmet Zeki Pakalın tarafından hazırlanan Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğünde, "Nizamiye hizmetinden sonraki askerlik devresi hakkında kullanılabilir bir tabirdir ifadesine yer vermiştir.

1887 yılında "Redif Kanunnamesi" çıkarılmış ve bu Kanunname ile tabur merkezleri çoğaltılmış, yeni redif bölgeleri belirlenmiş, bir yıl önce dokuz yıla çıkartılan rediflik süresi tekrar sekiz yıla indirilmiş ancak tasarruf zorunluluğu nedeniyle bu yasa 1892 yılında uygulamaya konulabilmiştir.

1891 yılında uygulanan redif teşkilatına ait tümen, tugay, alay ve taburları gösterir tabloda Harput'un durumu;

HARPUT 4. ORDU TABLOSUNDA ŞU ŞEKİLDE YER ALIR				
Kolordular	Tümenler	Tugaylar	Alaylar	Taburlar
11. Redifi Mukaddem	22.Erzurum	44. Harput	87. Harput	Harput, Malatya,Hısnımansur,Ergani
3'ÜNCÜ REDİF MÜFETTİŞLİĞİ				
Tümenleri	Alayları	Taburları		
Elazığ	Mamuretülaziz	Mamuretülaziz, Harput, Dersim		
	Arapgir	Arapgir, Malatya, Divriği		
	Palu,	Palu, Kığı		

Redif birliklerinin kurulması, asker sayısındaki artış, bu birlikler için planlanan malzemenin depolanması gibi ortaya çıkan iskân ve idame gereksinimlerinin, yeni bina yapımı veya mevcut binaların onarımı suretiyle karşılanması, askeri boyutu bulunan bir konuya teknik yaklaşımı beraberinde getirmiştir.

Dördüncü Orduyu Hümayundan Yemene gönderilecek Mamuretülaziz ve Malatya Livası Redif Taburlarından Buldukları yerden İskenderun'a hareket eden 10 Taburun bulunduğu durumu gösteren tablo;

LİVASI	ALAY NUMARASI	TABUR NUMARASI	MEVCUDU	TABUR İSMİ	BULUNDUĞU YER
Mamuretülaziz	49	1	560	Erzincan	20 Haziran Harput'ta
"	"	2	652	Refahiye	Hozata ulaşmış
"	"	3	677	Tercan	28 Haziran Kığı'dan hareket etmiştir.
"	"	4	440	Kığı	Palu'ya ulaşmış
"	50	1	560	Mamuretülaziz	20 Haziran Harput'tan hareket etmiştir.
"	"	2	440	Harput	Malatya'ya gitmiştir.
"	"	3	500	Arapkir	Malatya'ya ulaşmıştır.
"	"	4	376	Hozat	Malatya'ya ulaşmıştır.

Redif taburlarının durumunu incelediğimizde Mamuretülaziz 1.taburu 560 neferle 20 Haziran 1321 (3 Temmuz 1905) tarihinde Harput'tan hareket ettiğini ve Harput 2.Redif taburunun ise Malatya ya gittiğini göreceğiz. Bunlarla birlikte henüz yerlerinden hareket etmeyen 57 ve 58 Alaya bağlı Mardin, Diyarbakır, Palu, Adıyaman, Besni Siverek taburları bulunmaktadır.

Mamuratülaziz Livası Taburları firari bakiyesi 550 nefer yakalanarak, gurup gurup koruma altına alınarak taburlarına ulaştırılmıştır. Malatya Livası Taburlarına ita kılınan ihtiyat neferleri ile mevcut bulunanlar dörder beşer yüze ulaşmıştır.18 Temmuz 321 Miladi takvim olarak (31 Temmuz 1905)⁴

Buyruldu üzerine Dördüncü Orduyu Hümayun şahanelerinden Yemene gönderilecek olan Mamuretülaziz ve Malatya ve Tokat redif taburlarından hangilerinin merkezden hareket ve hangi bölgeye ulaştıkları ve bunlardan Mamuretülaziz ve Malatya Liva taburlarının İskenderun'a ve Tokat Liva Taburlarının Ankara'ya tahmini olarak hangi tarihlerde ulaşabilecekleri ve yine emir gereği Yemene gönderilmek üzere ve tertip edilmiş olan iki Hamidiye Süvari Alayının 25. Haydaranlı Hamidiye Süvari Alayının Adilcevazda ve 40. Karapapak Hamidiye Süvari Alayının dahi Sivas'tan hareket ettikleri düzenlenen açıklamalı cetvel padişaha sunulmak üzere takdim kılındı. Diğer bir nüshası başkumandanlık paşa kullarına gönderilmiş olduğu ve sevk edilme konusunda gerekli ihtimamı gözetilmesi istenmiştir. H.17 Cemaziyelevvel R.323 ve sene 7 Temmuz 321. Miladi 21 Temmuz 1905⁵

Yemene gönderilecek Malatya, Mamuretülaziz, ve Tokat Redif Livaları Hadideye Nakli için tertip edilen Vapurların isimleriyle hareket durumları aşağıda belirtilmiştir.

VAPUR ADI	NEREDE BULUNDUKLARI
Mekke Vapuru	İskenderun'da
Taif Vapuru	
Garp Vapuru	
Hadide	Hadideden dönüş yolunda olup İskenderun'a gelmekte olduğu
İzmir	
Şark	Tamiri tamamlanıp İstanbul'dan yarın akşam İzmir'e Hareket edeceği
Afrika	Beş güne kadar her türlü ihtiyacı giderilerek İzmir'e gönderileceği
Asir	
Sakarya	
Bunların dışında Pake Şirketinden iki Fransız vapuru kiralanarak İzmir gönderileceği	

Redif Alaylarının hareket noktalarının nereden nereye gittiğiyle ilgili olarak geceli gündüzlü takibi yapılmış kayıtları tutulmuştur. Ayrıca bir başka belgede Redif Alaylarının ihtiyaçlarının zor şartlar içerisinde karşılandığını; 4. Orduyu Hümayuna mensup olup Yemene gönderilecek olan Hamidiye Hafif Süvari Alaylarının elbise vesairece olan ihtiyaçlarının karşılanması için Maliye Bakanlığında 3 bin liranın gönderilmesi istenmiştir. ⁶

4 (BOA.Y:PRK:KOM.3/1)

5 (BOA.Y:PRK:KOM.3/2)

6 (B.O.A. Y.prk.Ask. 19)

Bir başka belgede ise; Malatya, Harput, Arapkir, Diyarbakır ve Erzurum mevkilerinden birer ve Sivas vilayetinde üç nizamiye taburunun Yemen'e gönderilmek üzere mevcutlarının çoğaltılması için buldukları redif mevkilerinden hemen devir işlemlerinin yapılarak geriye kalan fertlerin ihtiyatlı olarak gerekli masrafların karşılanması istenmiştir.⁷

Yemen'e sevki kararlaştırılan Mamuretülaziz ve Malatya Livalarından merkez Mamuretülaziz'de Harput, Arapkir ve Hozat taburlarının hazır bulunan mevcutları ile hareket etmesi ve ikişer gün arayla sonradan toplanacak fertlerin sevk memuru vasıtasıyla iskelelerde taburlarına katılmalarının münasip olmasıyla birlikte Malatya Besni ve Adıyaman taburlarının dahi ikişer gün arayla sevkini münasip olacağı konusunda 12 Mayıs 321 Tarihinde çekilen telgraftan anlaşılmaktadır.⁸

	Tabur İsmi	Tabur Mevcudu	Mevcut Mekkâre (Yük Hayvanı)	Bulunduğu Yer	Bulunduğu yere göre tahminen İskenderun'a ulaşacağı tarih
Mamuretülaziz	Erzincan	478	49		
	Refahiye	424	50	5 Temmuz 321 Harput'tan hareket etti	24 Temmuz 321
	Tercan	607	41	14 Temmuz Malatya'dan hareket etti	29 Temmuz 321
	Kığı	250	36	9 Temmuz da Malatya'ya ulaştı	3 Ağustos 321
	Mamuretülaziz	507	46	16 Temmuz Ayıntaptan hareket etti	24 Temmuz 321
	Harput	427	49	13 Temmuz da İskenderun'a ulaştı	
	Arapkir	254	50	15 Temmuz da İskenderun'a 13 saat mesafede Hamam adlı yere ulaştı.	18 Temmuz 321
	Hozat	235	47	16 Temmuz Sabahı Ayıntaptan hareket etti.	23 Temmuzda

Tablo incelendiğinde 20 Haziran 1321 (3 Temmuz 1905) tarihinde Harput'tan hareket etmiş olan Mamuretülaziz 1. taburunun 16 Temmuz 1321 (29 Temmuz 1905) tarihinde Antep'te olduğu ve 24 Temmuz 321 (6 Ağustos 1905) tarihinde İskenderun'a ulaşacağı, Harput 1. Taburunun ise 13 Temmuz 321 (26 Temmuz 1905) tarihinde İskenderun'da bulunduğu anlaşılabacaktır.

4. Orduyu Hümayun'un Yemen'e gönderilmek üzere Mamuretülaziz, Malatya, Livası taburlarıyla İskenderun'a ulaştırılıp oradan da Garp adlı gemiyle Yemen'in Hudeyde sahilinden karaya çıkarılmıştır. Günlerce süren kara yolculuğuyla İskenderun limanına ulaşan rediflerin ahvalini Mirliva Rüştü Paşa, Yemen Hatırası adlı kitabında, şöyle anlatır: "İskenderun'da tamamlanmamış bir kışla var. Bu kışlanın döşemesiz, camsız, üstü örtülü bir koğuştaki Yemen'e sevk olunmak üzere firardan gelmiş, gözaltında yeni askerle ve yine usulünde gelmiş vapur bekleyen yeni askerler gördüm... Anasından, babasından, ailesinden ayrılmış, köyünden iskeleye kadar yol yürümüş, bu yorgun yolcularımızın yorgunluklarını giderecek ve sıhhatlerini koruyacak bir sıcak yemek yediremediğimiz (...) askerler aylarca fena beslenmeye maruz kalıyor. Bu müşkülata karşı duramayanlar firar ediyor veyahut ölüyor. (...) Firar etmeyenleri ve firara takati kalmayanları Yemen'e sevk ediyoruz."⁹

7 (BEO.2600)

8 (BOA:BEO:2592.)

9 Kadir Daniş .Ah O Yemen'dir, Yemen Hatırası Rüştü Paşa, İstanbul, İz Yayıncılık, 2017

Mustafa Hami'nin "Sevki' Askeri" Elyazmasında Yemen Hudeyde Limanını gösterir Gravür.

Resimde; Hudeyde Limanı'nın çevresindeki coğrafyanın özellikleri dağ, tepe, kumsal, büyük bitki örtüsü bakımından tanımlanmış; mescit, dükkân, türbe, vb. mimari elemanlar ve hurma ağaçlarının yer aldığı hurmalıklar, hurmalıkların hizasında sağ tarafta denize doğru hareket halinde dört deve üzerlerinde insan figürleri tasvir edilmiştir. Limanda irili ufaklı dokuz adet yelkenli tasvir edilmiş ve bu yelkenlilerin her birinin altına diğer elemanlarda olduğu gibi isimleri yazılmıştır.¹⁰

1314/1899'da Yemen'e giden Rüştü Paşa, asker sevkiyatında kullanılan vapurların genelde yük vapurları olduğunu, askerlerin yük ambarlarına doldurulduklarını, vapurlara haddinden fazla asker bindirildiğini, yazın sıcaklığında kumanya olarak peksimet, soğan ve zeytin verildiğini, bunların insanda su ihtiyacını daha da artırdığını, buna karşılık yeterli su verilmediğini belirterek askerlerin ne şartlarda Yemen'e gönderildiğine dikkat çekmiştir.¹¹ Hudeyde limanına gemiler uzun süre açıkta bekletilirdi, çünkü Hudeyde'de kışla yoktu. Nihayet karaya çıkanlar geceleri dışarıda geçirirlerdi. Gündüzler ne kadar sıcak ve kuraksa, geceler o kadar soğuk ve rutubetli olurdu.

Sonuç ne oldu?" dersiniz, "koca bir hüsrân" Osmanlı ordusu Şehare'yi ele geçiremediği gibi, İmam Yahya'nın Sana'yı kuşatmasını da engelleyemedi. Kuşatma sırasında şehirden kaçmaya çalışanları birer birer avlayan İmam Yahya kuvvetleri, Sana'yı da açlığa ve ölüme mahkûm ettiler. Kuşatma sırasında şehirde olan Yüzbaşı Sami Efendi'nin Hasan adlı arkadaşına yazdığı mektuptan öğrenebildiğimiz olanları: "Artık yaşama ümidimiz kalmamıştı. Ölüm sayısı günde 250-300'ü bulmuştu. Koca şehir zalim bir ölümün pençesinde çırpınıyordu. Artık yiyecek ester, eşek, köpek kalmamış, semalarımızdan kuş bile uçmamaya, asker insan eti yemeye başlamıştı. (...)"¹²

10 Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi ERZURUM 2015, 93-118

11 Rüşdü, Yemen Hatırası, İst.1325, s.12-13.

12 Cengiz ÇAKALOĞLU, Yemen İsyanı ve Trabzon Redif Taburu (1905-1906)

İnanılması güç ama açlıktan insan yendiğine dair başka kaynaklar da var. Devrin Yemen Valisi Tevfik Bey'in kan donduracak ifadelerine kulak verelim: "Artık yiyecek bir şey kalmadı. Askerler halkın bahçelerindeki ham meyve ağaçlarına saldırıyorlardı. Açlık ve yokluktan ölümler başlamıştı. Asker, subay ve ailelerinden günde 60 kişi ölüyordu. Bir ay evvel 6000 kişi olan asker sayısı, ölüm, firar gibi nedenlerle 2000'e düştü..."¹³

Yemen'de sivil muhabere memuru olarak çalışmış Asaf Tanrıkuat hatıratında: "Küçük karakollardan, Hilyos'ta bulunan mevkilere yakın yerlerden telgraf ile bir günlük suyumuz kaldı, yiyeceğimiz kalmadı veya günlük yiyeceğimiz kaldı, suyumuz kalmadı gibi yazılar geliyordu. Böyle telgraflar içimizi sızlatıyordu."¹⁴

Tarih geleceğe yazılır" sözünde olduğu gibi Yemen'in yazılı tarihi, geleceğinin bir sezgisi olmaktan uzak değildir. Müttefikleriyle birlikte Savaşı kaybeden Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi uyarınca Yemen'deki Osmanlı birliklerinin silah bırakması gerekiyordu. Yemen'den asker çekilmesi 15 Şubat- 20 Mart 1919 tarihleri arasında aşamalı olarak gerçekleşti. Son olarak silah ve mühimmatı İmam Yahya'ya teslim eden 7. Kolordu ve 40. Tümen'in komutanı ve askerleri Sana'dan 25 Mart 1919 tarihinde Aden'e götürülerek yedi ay boyunca burada esir olarak tutuldular.

ESARET GÜNLERİ

Esaretten dönen 14. Kolordu emrinde görevli Harputlu Teğmen Hamdi Emin Efendi, 11 Temmuz 1919 tarihli ifadesinde, subay ve erlerin esir buldukları kamplarda yaşadıklarını kısaca özetlemektedir. 30 Ekim 1918'de İngilizlere esir düşmüş, yaralı olması sebebiyle bir süre Şirkat Hastanesinde tedavi olmuştu. Askerlerin ele geçirilmesi sonrası, İngiliz askerleri önce saat, dürbün ve mahmuz gibi kıymetli eşyaları elinden alınmış, tedavisi sonrası, Tikrit yolu ile önce Bağdat'a, ardından Basra'da İngiliz Hastanesine nakledilmiştir.¹⁵

Bir başka belgede 128. Alay 22. Hicaz Fırkasından Harputlu Mustafa oğlu Mustafa Şevket Efendi. Seydi Beşir esir kampında tutulmakta olduğu kaydı mevcuttur.¹⁶

14. Kolordu emrinde görevli Harputlu Teğmen Hamdi Emin Efendi'nin 11 Temmuz 1919 tarihli ifadesinde, nasıl firar ettiğinin detayları vardır. Musul'da kimse ile görüşmemiş, Kerkük'e varınca kadar kim olduğu sorulduğu zaman Ermeni olduğu söylemişti. 10 Haziran 1919 tarihinde Musul'a dört saat mesafede Telkih köyünden Türk birliklerinin olduğu yere kaçarak teslim olmuştu.¹⁷

13 Hatipoğlu, Turgut. Yemen'in Osmanlı'dan Ayrılışı (Kopuşu). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2004.

14 İbrahim ÖZKAN, Derleme Bir Yemen Türküsü, Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, Cilt 1/Sayı 2/ Yaz 2019

15 Vedat TÜFEKÇİ Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlere Esir Düşen Türk Askerleri. Doktora Tezi, İSTANBUL -2019

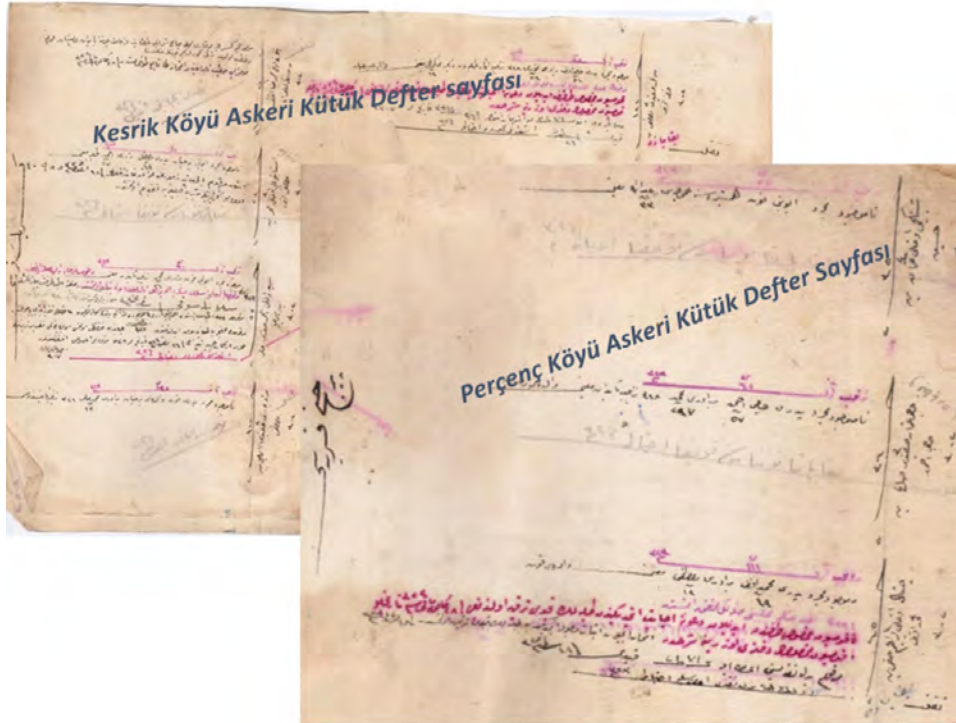
16 BOA, HR. SYS., 2201/50.

17 Genelkurmay ATASE Arşivi, İHK., 89/111.

Harput ahalisinden ve Osmanlı tebaasından Bahriyeli Hasan Derviş'in ölüm belgesi 8 Kasım 1917 tarihli tezkire ile Başkumandanlık Vekâletine ulaştı. Bu kişilerin durumu hakkındaki bilgiler akrabalarına ulaştırılmaya çalışıldı. Hasan Derviş'in kim olduğu ve ailesinin nerede bulunduğu bilinmemesi sebebiyle daha önceki kaydına "Yemende Silahaltında olup hayatı ve mematı meçhuldür" ifadesi yer almaktaydı.¹⁸

"HAYATI VE MEMATI MEÇHÜL" OLANLAR (YAŞAYIP YAŞAMADIĞI BİLİNMEYENLER)

Seferberlikte çeşitli cephelere giden askerlerimizin haber alınamayanlar için askeri kütük defterlerinde yukarıdaki ifadeler yer almaktadır. Kütük defterleri numarasıyla birlikte hangi sayfada kaçınıcı sırada olduğu, mahalle veya köy isimleri ile birlikte bilgi verilen şahsın doğum tarihi ve şerh düştüğü tarih yer almaktadır. Bu çalışmamızda birkaç örnek vermekle yetineceğiz. Milli Savunma bakanlığı arşivinde 2005 yılında yaptığım araştırmalarım arasında bu kütük defterleri bulunmaktaydı. Dijital ortama aktarılmayan ve fotokopisi verilmeyen bu kütük defterlerini sıkı bir kontrol altında sayfa sayfa okuyup not almıştım. Elâzığ'ın tüm ilçelerini köy köy askerlik durumu hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz bu arşiv çok iyi korunmakta. Ne yazık ki bazı ilçelerimizin kütük defterleri arşive devir edilmeden önce yeterince korunmadığından sağlıklı bilgiler elde etmek oldukça zor. Elâzığ'ın eski adliye binası yıkıldığında arşiv odasının hafriyat alanında yok olup giden bölümleri arasında celp ve askeri kütük defter sayfeleri bulunmaktaydı. Böyle bir arşivin yok olması Elâzığ için büyük bir kayıp olduğunu söylemeliyim. Kazı esnasında etraftaki esnaf tarafından bazı parçalar muhafaza altına alınmıştı. İşte o belgelerden bir görüntüyü burada kullanarak ne denli bir kayıpla karşılaştığımızı gözler önüne sermek istedim.

18 (BOA, HR. SYS., 2205/6.)

1909 yılı Mamure tül aziz 6748 nolu Askeri Kütük defterinde;

Mamuratül aziz Redif Taburunun 1. Bölük dairesi mahalle ve köylerin 325 senesi Haziran ayında açıkça belirtildiği ve cetvellerde gösterildiği gibi 130 neferin 48 nin muayenesinin yapıldığı bunlardan 37 neferin ikametgahlarında bulunduğu, 11 neferin bulunduğu ilin dışında olduğu 1 neferin sağlıklı bulunmadığı 81 neferin ise muayenesinin yapılmadığı bunlardan 65 ikametgahlarında ve 16 neferin ise il dışında olduğu ve 1 neferinde vefat ettiği il komisyonu tarafından tahkiki sonucu anlaşılmıştır.

29 Haziran 325 Mülazımı Evvel Süleyman Zühtü bin Bilal ve köy idare heyeti tarafından imza altına alınmıştır. Bölük zabıtı sonucu iş bu yoklama nüfus kayıtlarında uygun bulunduğu tasdik olunur.

17 Ağustos 325. Muhammet Aziz İl Nüfus Müdürü.

Redif Zabitanı tarafından genelge olarak düzenlenip İhtiyar Heyeti tarafından tasdik edilen bu defter ve içeriği doğru bulunduğu heyet tarafından anlaşılacak onaylanmıştır.

17 Ağustos 325 (30 Ağustos 1909) Mamauretül aziz vilayeti meclis idaresi.

Askeri yoklama defterinden de anlaşılacağı gibi redif taburlarının sevk işlemlerine mayıs ayı içerisinde başlandığı görülmektedir.

Savaş sonrası Askeri Kütük defterleri incelendiğinde farklı bilgilere ulaşmak mümkündür. Değişik kaynaklardan kişiyle ilgili kütük defterinde şerhler mevcuttur. Örnek verecek olursak;

6749 nolu defterde 38/7 bölümünde **Alaca mescit mahallesi** Gülleci oğullarından Müteveffa Reşit oğlu Muhammet 314 Evvelce askere sevk edilerek hayatı ve memarı meçhul olduğu bilinmesiyle 10 şubat 337 ahvali baki 28.09.38 yoklaması ahvali baki 39/113 yoklamasından 19 Haziran 334 tarihinde Şerefhane istasyonunda şehiden vefat ettiği sıhhiye merkez istihbaratından 7 ağustos 335 tarih ve 2/1486 protokol numaralı ihbarnamesinden anlaşılmıştır.

6749 nolu defterde 56/2 bölümünde **Saray Atik Mahallesi** ile ilgili olarak mühtedi olduğu belirtilen Abdullah oğlu Osman 314. hakkında Malatya'da acemi taburunda vefat ettiği köy ihtiyar heyeti bilgisi dahilinde şerh düşünülmüştür.

MESTİ KÖYÜ, 6753 sayılı defter 34/2 noda kayıtlı Gazanfer oğullarından Muhammed Efendi oğlu Şükrü 308. Seferberlikte yemene gidip hayatı memarı meçhuldür. Şerhini doğrularım Muhtar.8 Temmuz 334,

Aynı köyden, 6753 sayılı defter 27/2 noda kayıtlı. Pote oğullarından Muhammed oğlu Cuma.290. Yemen Muharebesine giderek Hayatı memarı meçhuldür. Muhtar. 12 Haizran 340 - 8 Temmuz 340

HARUŞAĞI KÖYÜ; 6753 nolu defterin 21/1 bölümünde, Hacı Muhammed oğullarından müteveffa Sefer oğlu Hüseyin. 293. Seferberlikte silah altına alınarak hayatı mematı meçhuldür. 8 Temmuz 340. Muhtar Muhammed Arif oğlu Ahmet Nüfus müdürü.

AŞAĞI HOLVENK Köyünden 6753 nolu defterin 34/3 nolu bölümde, Hamza oğullarından Mustafa oğlu Muhammed.291. Yemen muharebesine gidip hayatı memeatı meçhuldür. 19 Ağustos 340 Muhtar Reşit.

KAMIŞLI KÖYÜNDEN, 6753 nolu defterin 9/1 nolu bölümünde Habib oğullarından Müteveffa Habib oğlu Abdullah 292.Seferberlikte sevk olunarak hayatı mematı meçhuldür.8 Temmuz 340 Muhtar Osman.

SÜRSÜRÜ KÖYÜNDEN, Faik oğlu Abdullah 312.Amele Bölüğüne sevk olunup 21 Kanuni Sani 331 silah altında olup hayatı mematı meçhul olduğu köy ihtiyar heyeti tarafından 17 teşrini evvel 336 muhtar Osman oğlu Osman.

KOÇKALE KÖYÜ, 6752 nolu defterin 55/1 bölümünde Keleş oğullarından Ahmet oğlu İsmail 311. Talimgaha sevki 27 Mart 331 silah altında olup hayatı mematı meçhuldür. 22 Mart 340 Muhtar Halil.

ETMİNİK KÖYÜ, 6752 nolu defterin 1/2 bölümünde, Hakverdiağa oğullarından Ömer Ağa oğlu Hakverdi 311. Talimgaha sevki 9 mayıs 331 hayatı mematı meçhuldür.22 Şubat 337 Muhtar.

KONAKALMAZ KÖYÜ 6752 nolu defterin 20/2 Bölümünde Hacimekeli oğullarından Muhammet oğlu Feyzi haşmet.Hayatı mematı meçhuldür. Muhtar.

ŞEYHHACI KÖYÜ 6752 nolu defterin14/2 Gurbetoğullarından Yusuf Oğlu Osman 311.Talimgaha sevki 17 Mayıs 331 hayatı mematı meçhuldür.

İCADİYE MAHALLESİ, 6752 Nolu defter 14/2 bölümünde Derviş hacioğullarından Mustafa oğlu Muhammed Hayri 312.14. Alay 1 Tab. Sevkiyat kıtasına sevki,8 Şubat 327 Hayatı mematı meçhuldür. 17 Şubat 340 Aza Muhtar

KELUŞAĞI KÖYÜ 9748 Nolu defterin 16/2 bölümünde Ahmet oğullarından Hasan oğlu Kasım.290. Yemen Harbine gidip hayatı mematı meçhuldür. 12 Mart 337.

19/1 bölümünde Ahmet Hobu oğullarından Abdullah oğlu Osman 291. Yemen Harbine gidip hayatı mematı meçhuldür. 12 Mart 337.¹⁹

Yukarıda verilen arşiv bilgilerine dayanarak Yemene Seferberlik mayıs ayı içerisinde ilan edilmiş olduğunu düşünürsek redif taburlarının sevkiyatı Haziran ayı itibarıyla yapıldığını söyleyebiliriz.

Harput ve Çemişgezek Şer'iyye Sicilleri incelendiğinde yemene gidenlerin ailelerinin mahkemeye başvurarak yardım talep ettiklerini görmekteyiz. Bir örnek verecek olursak; 10 Ocak 1907 (25 Zilkade 1324) tarihinde,

Çemişgezek'in Çukur Mahallesinde oturan Osman Kızı Fatma adlı kadın, iki küçük çocuğuyla beraber Çemişgezek Mahkemesine müracaat ederek, kocası Abdülhalim bin Hüseyin'in Redif Taburları ile Yemen'e gittiğini, çocuklarına nafaka bırakmadığı ile kayıtlar incelendiğinde Yemene gidenlerle birlikte geriye kalanların durumu da pek iç açıcı değildir.

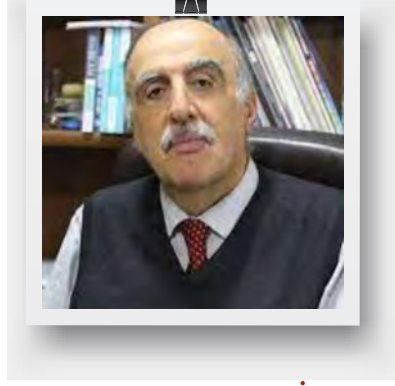
Gerçekten o dönemde Yemen'e gidenlerin, bir daha geri dönmediklerini anlatan bir çok ağıt ve türkü yakılmıştır. Anadolu'da hemen hemen her aileden birinin mutlaka Yemen'de bir yakını bir sevdiği kaldığı son dönemde yazılan eserlerden anlamaktayız. Yemen Türküsü bir acının, bir ayrılığın, gözyaşının gidip de dönmeyenlerin türküsüdür. Tanpınar, türküleri büyümlü bir aynaya benzetir. Türkülerdeki sesin, bir kartal gibi süzölüp yükseldikçe ruhumuzu beraberinde götürdüğünü ifade eder.²⁰

*Havada bulut yok, bu ne dumandır,
Mahlede ölüm yok, bu ne şivandır,
Şu Yemen elleri, ne de yamandır.
Ano Yemen'dir, gülü çemendir,
Giden gelmiyor, acep nedendir?*

Sonuç olarak; İsimleri bile bilinmeyen binlerce Yemen şehidi devletinin bekasını korumak için canlarını gözünü kırpmadan feda etmiştir. Uzak diyarlara Yemene, meçhule uğurladığımız bu can parelerimiz için ne bir abidemiz nede bir marşımız vardır. Yemen taşının toprağının kumunun her karışında bir Türk askeri gömülüdür. Hemen hepsi meçhul askerlerdir. Bütün Yemen kıtası bir Türk şehitliği mesabesinde. Bugünün nesilleri ecdadının bu fedakarlıklarını bilmeli ve onları yâd etmelidir.

Bir öneri olarak 20 Haziran 1321 (3 Temmuz 1905) tarihinde Harput'tan hareket etmiş olan Mamuretülaziz 1. Redif Taburunun ve aynı zamanda Malatya'da bulunan Harput 1. Redif Taburunun Yemen'e hareket günü olması münasebetiyle 3 Temmuz Yemen şehitleri günü olarak ilan edilip anılmalı ve kışla önüne bir abide yapılmalıdır. Ruhları Şad Olsun.

20 Ahmet Hamdi Tanpınar: Beş Şehir, Đst. 1989, s.55,56.

Bedrettin KELEŞTİMUR

DUT AĞACI ve KÜLTÜRÜ

Dut Ağacıyla birlikte bu coğrafyanın hafızalarda yaşayan, **'Medeniyet Kültürünü'** sizlerle paylaşmak istiyorum.

Bildiğimiz bir şey varsa, **'dut ağacının'** odunuyla, yaprağıyla, meyvesiyle, her bakımdan **'kültürümüzle iç içe'** ekonomik bir kaynak olduğu gerçeğidir.

Dünyamız artık, haklı olarak **'doğal gıda ürünlerine'** yöneliyor.

Doğal Gıda Ürünleriyle ilgili çok ciddi akademik çalışmalar yapılıyor, günümüzde **'yeni sektörler'** doğarken, yeni tanımlamaları da beraberinde getiriyor.

Bir gözlemci olarak dikkat ederseniz, **Anadolu'da yol kenarlarına dikilen dut ağaçları**; gelen geçen yolcuya gölgelik etmesi, meyvesiyle hayrat olması, börtü böceğe, kurda kuşa yem olması gibi doğal bir cazibesi vardır.

Kaynak bilgileri alt alta sıralarsak, **'garip yolcunun uğrağındaki'** dut ağacının faydalarını şöyle sıralayabiliriz;

" Aç karnına yenen beyaz dut barsak solucanlarını döker.

Dutun taze yaprakları ile derideki yaralara ve burundaki kanamalara tampon yapılırsa kanamalar durur.

Anadolu'nun bu sevimli ürünü ne şekilde tüketilirse tüketilsin iyi bir kan yapıcıdır.

Sabah aç karnına yenir ve üzerine su içilirse barsakların çalışması temin edilir.

Beyaz dutun 15-20 gr. yaprağı 3 su bardağı ile kaynatılırsa iyi bir idrar söktürücü olduğu görülür. Bu terkip aynı zamanda ateş de düşürür. İştah artırır, enerji verir.

Kalsiyum, demir,B1,B2 ve C vitamini yönünden zengin, karadut şurubu ya da karadutun yaprak ve kabuklarının kaynatılması ile elde edilen sıvı ağız ve boğaz antisepsisinde, diş eti iltihaplarında kullanılır.”

Uzmanlar, araştırmacılar **‘gariplerin uğrağındaki’** dut ağacının verdiği meyvede ne kadar büyük bir enerjinin ve şifa kaynağının saklı olduğunu hayretli bakışlarla açıklamaktadırlar.

Artık Türkiye’den, dünyanın dört biryanına ihracatının yapılmaya başlandığını gördüğümüz bu şifa kaynağında bir bakıma ilaç deposu olarak gözlemlenir.

“Ağrı kesici, parazit önleyici, mikrop öldürücü, öksürük kesici,

Terlemeyi artırıcı, idrar söktürücü, yumuşatıcı, balgam söktürücü,

Kan şekerini düşürücü, tansiyon düşürücü, diş ağrısını giderici, gözle ilgili,

Göğüs ve solunum yolu hastalıklarını iyileştirici, sakinleştirici, kuvvetlendirici”

İlmin üzerinde çalıştığı ve tanımladığı iyileştirici değerler olduğunu görüyoruz.

Gıda uzmanları bizlere **‘marka bir içecekten’** besleyici değeri yüksek bir içecekten söz ediyorlar, **‘dut suyu’**

Meyve suyu içerisinde, **‘dut suyunun yaygın olmadığını...’** görmekteyiz!

Gıda uzmanları bizlere, **‘dut yaprağının yenabilir’** olduğundan söz ediyorlar.

Üzüm yaprağından olduğu gibi, **‘taze tut yaprağından sarma’** yapılabileceğini ifade ediyorlar.

DUTUNU; bizim yoremizin bir simgesi olarak bilinen, **‘dut ve cevizin birlikte ezilerek karıştırılmasından’** oluşan hakiki bir enerji lokumudur.

Bahar mevsiminin o sıcaklığı, o canlılığı ile olgunlaşan **‘dut zamanı’** geldiğinde bizim köylerimizde ayrı bir telaş başlar. O telaşı bütün heyecanıyla yaşamak isterim.

İnsanımın da, o heyecana daha bilinçli bir şekilde katılmasını arzu ederim.

Dut’un, tamamen organik tek ürün olduğunu söylemeye gerek var mı?

Dut ağcında **zararlı böceklerin barınmaması, böceklenmeyen tek yiyecek olması onu diğer ürünlerden ayıran bir özelliğidir.**

Üzüm ve dutu sürekli birlikte düşünmüşümdür.

Her ikisinin bizim kültürümüzde yer alan zenginliğini de birlikte ifade etmeye çalışmışımdır.

“Duta, asma çubuğu aşılandığını” veya **“dut dalından üzüm yendiğini”** düşünmemişizdir. Ama ziraat bunun **‘olabilirliğini’** bizlere haber veriyor.

Tarihi ve kültürel kazanımlarımızla birlikte, **‘üreten bir toplum olmalıyız’**

DUT ÜRÜNLERİ DEDİK!

Hem beyaz ve hem de karadutun kurusunun özellikle kış aylarında büyük bir zevkle, iştahla tüketildiğini biliyoruz. Özellikle, karaduttan elde edilen **‘meyve suyunun’** bizde pek yaygın olmadığını belirtmek isterim.

Burada, **‘dut lekesini’** ovalanmış dut yaprağının çıkardığını ve bunun da, leke çıkaran formülün kendisinde saklı olduğunu vurgulamak isterim.

Dut Pekmezi, besin değeri çok yüksektir. Halk arasında; kansızlığa, ülser ve mide hastalıklarına, astım ve bronşite iyi geldiği, vücut direncini artırdığı söylenir.

Bizim çok güzel atasözlerimiz vardır, **“Sabırla koruk helva olur, dut yaprağı atlas.”**

Dut yaprağı bizim geleneklerimizde **‘sabrı’** temsil eder.

“Dut yaprağı açtı soyun, döktü giyin” derler. Bahara düşen ilk nişan dut ağacınadır!

Tarihimizde, **‘ipek yolu’** bir medeniyet yolu olarak sürekli anılır. O yola ismini elbette ki, **‘dut yaprağı’** ile beslenen, ondan **‘ipek salgılayan’** İpek Böceği vermiştir.

Ta Doğu Türkistan’dan, Anadolu’ya uzanan bir yolculuk!

O yolculuğu, o kültürü günümüzde ne kadar devam ettirdik veya ettirme çabamızdayız?

Ömrü **iki ay olan bir İpek Böceği**, tek bir kozadan bin metre uzunluğunda **‘ipek teli’** üretilir!

Bizlere her haliyle ilham veren bir ağaç, bir böcek ve ders alacağınız gayet tabii bir laboratuvar! Gülcemal durdu bir şiiirinde, **“Salladım dut dallarını / Yıldızlar düştü / İpler yaptım yıldızlardan / Taktım Samanyolu’na”**

Âşık Veysel’in sözleri hikmet pınarı gibi çağlar; **“Gizli dertlerimi sana anlattım / Çalıştım sesimi sesine kattım / Bebe gibi kollarımda yaylattım / Hayali hatır et beni unutma / Bahçede dut iken bilmezdin sazı / Bülbül konar mıydı dalına bazı / Hangi kuştan aldın sen bu avazı / Söyle doğrusunu gel inkâr etme / (...) / Sen petek misali Veysel de arı / İneleşir beraber yapardık balı / Ben bir insanoğlu sen bir dut dalı / Ben babamı sen ustanı unutma.”**

Prof. Dr. Metin Saip Sürücüoğlu; “**Türklerin besin muhafazası için geliştirdiği pekmez; bir taraftan çabuk bozulan üzüm ve üzüm şirasının dayanıklı hale getirilmesini sağlamakta, diğer taraftan da tatlı ve şeker ihtiyacının karşılanmasına yardımcı olmaktadır. Pekmez, meyve şirasının yoğunlaştırılıp kaynatılması ile elde edilen tatlı bir sıvıdır ve en çok üzümde yapılır. Üzümün yanı sıra dut, erik, elma, armut, şeker pancarı, karpuz, şeker darısı, nar gibi meyvelerden de yerel pekmezler yapılmaktadır.**”

Yıllarca sürekli bir şekilde ‘ev’ veya ‘aile’ ekonomisinden söz ettik.

Özellikle yeni istihdamların oluşturulmasında ve bunların desteklenmesinde, insanımızın ‘**bilinçlenmenin**’ ne kadar önemli olduğunu sadece, doğal gıda ve şifa kaynağı ‘**dut ürünlerinde**’ görebiliyoruz.

Türkiye’de, insan ve kaynak israfı diye iki kavramı birlikte kullanmak isterim.

Yıllar boyu, ‘**dut, üzüm ve kayısı**’ şenlikleri yaptık. Mahalli soframızın zenginliklerini bu şenliklerle daha fazla duyurmaya çalıştık.

Bilhassa dut ve üzüm ürünlerini yaygınlaştırmak için patentler aldık

Türkiye’mizin birçok illerinde, ‘**birlikler**’ ve ‘**kooperatifler**’ kurduk!

Şuna gayet iyi inanıyorum ki, ‘**gıda sektöründe**’ Türkiye, kendi dinamiklerini harekete geçirirse dev adımlar atabilir.

Toprağa döneceğiz... Toprağın kokusunu içimize sindireceğiz. Anadolu Coğrafyasıyla her bakımdan zengin... Yeter ki, ‘**üzerimizdeki ataleti**’ atalım.

Zaman bizim için en büyük kaynak. Her türlü dedikodudan uzaklaşarak, ‘zamanla yarışalım’

KAYBETTİKLERİMİZ

Kaybettiğimiz değerli hemşehrilerimize
Allah'tan rahmet diliyoruz.
Kabirleri nur, mekanları cennet olsun.

1. 23.01.2023 KADRI ALPAGUT ÇELİK'İN ANNESİ
MÜZEYYEN HANIM
2. 02.03.2023 TUĞGENERAL EDİP GÜLTEKİN
3. 01.04.2023 HAYRETTİN KENT'İN KAYINVALİDESİ
MUAZZEZ YAZICI
4. 05.04.2023 SEVTAP AKÇAY
5. 25.04.2023 İBRAHİM HALİL ÖZRENK
6. 23.05.2023 BARIŞ AYDEN'İN ANNESİ SANİYE AYDEN

Sokullu Mehmet Paşa Cad. Ece Sok.
No: 15/3 Dikmen/ANKARA
Tel: 0 312 4802880 • Faks: 0 312 4803808
E-posta: elvak@elvak.org.tr

www.elazigvakfi.org.tr